

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Komparace západního a islámského feminismu

Kateřina Šimáčková

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Komparace západního a islámského feminismu

Šimáčková Kateřina

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za užitečné rady a za čas, který mi po celou dobu psaní práce věnovala. Děkuji také mé rodině za podporu během celého mého studia.

Obsah

Úvod	2
1 FEMINISMUS, POJEM ZÁPADNÍ FEMINISMUS A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ	6
1.1 Vymezení pojmu feminismus	6
1.2 Vymezení západního feminismu a jeho historický vývoj	7
2 ZÁKLADNÍ POŽADAVKY ZÁPADNÍHO FEMINISMU	14
2.1 Přístup západního feminismu ke vzdělání	14
2.2 Přístup západního feminismu k volebnímu právu	19
2.3 Přístup západního feminismu k rovným pracovním příležitostem	24
3 ISLÁMSKÝ FEMINISMUS A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ.....	29
3.1 Pojmové vymezení islámského feminismu	29
3.2 Vývoj islámského feminismu	33
4 ZÁKLADNÍ POŽADAVKY ISLÁMSKÉHO FEMINISMU	36
4.1 Přístup islámského feminismu ke vzdělání	36
4.2 Přístup islámského feminismu k volebnímu právu.....	40
4.3 Přístup islámského feminismu k rovným pracovním příležitostem	46
Závěr.....	49
Seznam pramenů a literatury.....	53
Resumé.....	61

Úvod

Téma rovnosti žen a mužů je stále v různých společnostech světa vysoce aktuálním tématem, avšak není tématem novým, neboť se jím společnosti v některých státech zabývaly již v 19. století. Feminismus je společenským hnutím a ideologií, která se snaží o zrovnoprávnění žen a mužů. Za úplným počátkem emancipace žen však stojí dvě historické události, které se odehrály v USA a Francii ke konci 18. století. Jsou jimi boj za americkou nezávislost a následné vyhlášení Deklarace nezávislosti Spojených států amerických a Velká francouzská revoluce. Obě tyto události jsou významné pro přiznání základních lidských a občanských práv a svobod všem mužům a ženám. Obě události se tak nesly ve znamení svobody a především rovnosti. Vzhledem k dalším událostem, jako byly např. revoluce a války, počínaje zejména 1. světovou válkou, byly ženy nuceny převzít mužské role, což mělo za následek uvědomění si schopnosti, že dokážou v některých oblastech fungovat stejně jako muži. Začalo tak docházet k prosazování emancipačních myšlenek a ženy zakládaly první politické spolky a ženské kluby. Prvním projevem této emancipace a dosažení požadavků můžeme vidět v otevírání škol pro dívky, kterým tak bylo umožněno vzdělání stejně jako mužům, když byla v první polovině 19. století otevřena první škola pro dívky.

Feminismus od této doby do 20. století prošel dvěma hlavními vlnami. Hlavními požadavky první vlny od konce 18. století do 30. let 20. století byl přístup ke vzdělání, změna přístupu k povolání a poslední hlavní oblastí bylo získání volebního práva. Od 60. let 20. století mluvíme o druhé vlně feminismu, o které už nelze mluvit jako o jednotném feminismu, neboť feminismus zažívá velký rozmach v tématech, která jsou řešena. Druhá vlna feminismu se zaměřuje už na konkrétnější témata, neboť základních požadavků, kterých se ženy v první vlně dožadovaly, dosáhly. Základním kritériem první vlny bylo získání volebního práva, které ženy získaly v mnoha zemích během první poloviny 20. století. Dosažení přístupu ke vzdělání a volebního práva však ženám neposkytlo rovnoprávnost v rodině či při výběru zaměstnání a povolání, což se dálejevilo

jako ne dosti uspokojivé. V této době proto vzniká několik proudů, které se odlišují v názorech a přístupech k jednotlivým tématům druhé vlny feminizmu. Jsou jimi např. liberální, marxistický a radikální feminizmus. Tímto způsobem se vyvíjela ideologie feminizmu v západních kulturách, proto je možné jej označit jako západní feminizmus.

V současné globální společnosti však můžeme identifikovat několik typů feminizmu v různých civilizačně-kulturních oblastech světa. Jedním z nich je islámský feminizmus, který se taktéž zabývá postavením žen ve společnosti a jejich právy. Otázkou tedy je, zda se skutečně feministické proudy liší podle toho, z jakého civilizačně-kulturního prostředí jejich autorky či autoři pocházejí, nebo zda mají něco společného. Zda se zabývají stejnými tématy, nebo předkládají návrhy, jak některé nerovnosti mezi muži a ženami řešit, a jestli ženy v islámských společnostech čelí stejným nebo jiným problémům, než ženy v západních společnostech, popřípadě jaké tyto problémy jsou.

V současné době existuje množství literatury, která se zabývá feminizmem, jednotlivými proudy feminizmu od vzniku emancipačního hnutí až po ideologii feminizmu 21. století. Ovšem převážná část literatury se věnuje feminizmu, který se vyvíjel na Západě. Autorek a autorů je tak nepřehledné množství. Jednou z prvních autorek, která se zabývá ženskými právy je Mary Wollstonecraft(1792[1752]) v knize *A Vindication of the Rights of Woman* (Obhajoba ženských práv). V tomto díle se zabývá zejména otázkou vzdělání pro ženy a postavením žen ve společnosti. Další autorkou, která významně přispěla zejména k otázce postavení žen v americké společnosti, byla feministická aktivistka Betty Friedan (2002) s knihou *Feminine Mystique* (Ženská mystika), v níž se zabývá společenským postavením amerických žen, jejich životním stylem a nedostatkem ženské identity. Nancy F. Cott (1987) je autorkou knihy *The Grounding of Modern Feminism*(Základy moderního feminizmu), v níž se zaměřuje na proměnu ženského hnutí od doby 19. století a na počátek moderního feminizmu ve 20. století. Zaměřuje se také na prostředí sufražetek, kdy význam feminizmu začal stoupat. V islámském feminizmu lze však také najít několik

autorek či autorů, kteří se islámským feminismem zabývají a kteří jsou tak pro něj významní. Významnou autorkou islámského feminismu je Margot Badran (2009), která se v knize *Feminism in Islam: Secular and Religious Convergences* (Feminismus v islámu: světské a náboženské sblížení) zabývá feminismem z pohledu muslimských žen. Můžeme se tak zvláště dočíst buď o západním feminismu, nebo o islámském feminismu. Otázka podobných témat či srovnání „feminismů“ je však poněkud opomíjena. Proto se v této práci budu zabývat srovnáním témat těchto feminismů, a poté zhodnotím, jestli mají některá témata společná či odlišná.

V této bakalářské práci se budu věnovat komparaci západního a islámského feminismu, respektive tématům, kterými se zabývají¹. V islámské společnosti je možné najít řadu autorek, myslitelek a žen, které vyznávají islám a jsou zároveň feministkami. Jejich názory, myšlenkami a texty se budu zabývat a porovnávat je s myšlenkami a názory feministek ze západní společnosti. Pokusím se tedy ukázat případné rozdíly či naopak to, co mají oba proudy společné, a vysvětlím, proč tomu tak je. Cílem této bakalářské práce je tedy zjistit, zdali a nakolik se od sebe liší myšlenky a názory západního a islámského feminismu, a to skrze témata, která řeší, respektive požadavky, jaké mají v oblasti zrovnoprávnění žen. Pro tuto práci jsem zvolila komparační kritéria, která byla zároveň významnými tématy v průběhu vývoje feminismu². Prvním komparačním kritériem je otázka vzdělání pro ženy. Této otázce se budu věnovat od počátku, kdy byly otevřeny vůbec první školy pro dívky až po dobu, kdy ženy usilovaly o zpřístupnění některých oborů, které jim byly do té doby nepřístupné. Dalším kritériem je získání volebního práva, jež pro ženy v té době představovalo důležité zrovnoprávnění s muži jakožto občany a zároveň pocit vlastního rozhodnutí. Následující kritérium bude věnováno otázce zaměstnání, respektive rovnému přístupu k profesím a stejnému platu.

¹ Vzhledem k velkému množství zemí, které lze zařadit do západní a islámské společnosti, se budu věnovat zejména zemím, kde byly aktivity feministek nejvýraznější.

² Feminismus je širokým společenským hnutím a je spousta témat, kterými se zabývá. Vzhledem k obsahu práce jsem zvolila ke komparaci tři témata, kterým se budu věnovat podrobněji.

Tato bakalářská práce je prací komparativní, kde budu komparovat témata západního a islámského feminismu. Z této komparace bude nadále zřejmé, nakolik se oba proudy shodují, nebo rozcházejí ve svých tematických požadavcích. Tato práce bude rozdělena do dvou hlavních částí. První část se bude věnovat západnímu feminismu a druhá část islámskému feminismu. V obou částech se budu zabývat vývojem a hlavními tématy těchto proudů. V závěrečné části porovnáím zjištěné poznatky a zhodnotím, nakolik se vzájemně shodují a rozcházejí.

Práce bude rozdělena na čtyři kapitoly. První kapitola se bude zabývat pojmy feminismus, západní feminismus a historickým vývojem západního feminismu. Ve druhé kapitole se budu věnovat jednotlivým komparačním kritériím, tedy rovnému přístupu ke vzdělání, volebnímu právu pro ženy a rovným pracovním příležitostem a mzdovému ohodnocení. Ve třetí kapitole své práce definuji pojem islámský feminismus a jeho historický vývoj. V poslední, tedy čtvrté kapitole se budu věnovat opět komparačním kritériím z pohledu islámského feminismu, kterými je přístup islámského feminismu k rovnému vzdělání, volebnímu právu pro ženy a rovným pracovním příležitostem a mzdovému ohodnocení. V závěru práce porovnáím své poznatky a vyvodím z toho patřičné závěry.

1 FEMINISMUS, POJEM ZÁPADNÍ FEMINISMUS A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ

V této kapitole se budu věnovat vymezení pojmu feminismus a jeho původu. Následně se budu zabývat feminismem, který vznikl na Západě, a je tak charakteristický pro západní společnost. Zaměřím se na historický vývoj západního feminismu, kde však budu sledovat zejména ty významnější události, témata a autorky, které byly součástí vývoje feminismu na Západě.

1.1 Vymezení pojmu feminismus

Feminismus je velmi širokým a různorodým ideologickým proudem, který se zabývá společenským postavením ženy, jehož primárním cílem je zrovnoprávnění žen a mužů ve společnosti a odstranění diskriminace žen. Hlavní myšlenkou feminismu tedy je, že biologické a intelektuální rozdíly mezi pohlavími neopravňují muže k nadřazenosti. Usiluje o zajištění takových práv pro ženy, jakých se dostává mužům ve všech aspektech společenského života. Jedná se např. o rovné volební právo, přístup ke vzdělání či stejné platové ohodnocení a podmínky v zaměstnání, reprodukční právo apod. Snaží se tak upozornit na nerovné postavení žen a mužů a hledá řešení, jak tento společenský problém vyřešit. V současné době však existuje několik typů feminismu, které se odlišují v názorech na některá feministická témata. Feminismus tak zdaleka nemá jednotnou podobu, jelikož můžeme hovořit např. o liberálním, existenciálním, marxistickém, psychoanalytickém, radikálním, kulturním, mateřském feminismu apod. (Osvaldová 2004: 36).

Pojem „feminismus“ či „feministický“ se do všeobecného podvědomí dostal v 90. letech 19. století, kdy se začal běžně používat. Původ slova feminismus pochází od francouzské feministky Hubertine Auclert. Těmito výrazy nazývala ty, kteří se věnovali ženské otázce. Následně se staly běžně užívané, protože dokázaly pojmenovat všechny stránky zabývající se emancipací žen (Abrams 2005: 260–261). Americká autorka Betty Friedan (2002: 459) a významná osobnost druhé vlny feminismu považuje Spojené státy americké za kolébku feministického hnutí. Ve svém díle *Feminine Mystique* klade důraz na

skutečnost, že již první generace amerických žen a mužů si byla rovna, neboť při osidlování do té doby neobydlených končin bylo za potřebí jak mužské, tak ženské práce. Ženy přispívaly svou prací a muži si této skutečnosti vážili, dohromady se tak podíleli na uskutečnění společného cíle. A právě o tuto skutečnost feminismus usiluje, tedy o rovné postavení žen a mužů. V Evropě se počátky emancipace žen datují k Velké francouzské revoluci, která oslovila mnoho žen a vzbudila u nich zájem o rovnoprávnost.

Je důležité také zdůraznit, že feminismus není výhradně ženskou záležitostí, ale stejně tak se týká mužů. Především v Americe představují muži jako feministé významný počet. Významné mužské feministické hnutí v USA zastupuje např. *National Organization for Men Against Sexism* (Národní společenství mužů proti sexismu). Hlavním cílem tohoto hnutí je účinné zamezování násilí, které je na ženách dopuštěno (Maříková – Věšínová-Kalivodová 1999: 31–32).

1.2 Vymezení západního feminismu a jeho historický vývoj

Pod pojmem západní feminismus bychom si měli představit feminismus, který se vyvíjel v západním kulturně-civilizačním prostředí a který položil základy pro feminismus, který dnes západní společnost vnímá jako všeobecně známý a je pro ni specifický. Prvními západními zeměmi, které jsou spojovány s počátkem tohoto hnutí, jsou Spojené státy americké, Velká Británie a Francie. Právě v těchto zemích se objevily první ženy, které se začaly aktivně hlásit o svá práva. Ženy v Americe začaly usilovat na počátku historie ženského hnutí hlavně proti zavedenému vzoru podřazenosti a méněcennosti ženy. Tato doba je v USA spojována s bojem za nezávislost v 70. a 80. letech 18. století. Toto období mělo do tehdejší společnosti přinést základní lidská a politická práva, která ve skutečnosti získala jen část mužů. Navzdory tomu, že se ženská identita liší v souvislosti různých kulturních tradic, je většina kultur založena na patriarchální minulosti, kdy byli muži vnímáni jako ti, kteří disponovali mocí (Dixon 2011).

Celosvětově, navzdory kulturním rozdílům, ženy zažívaly, nebo dodnes zažívají větší či menší podhodnocení v zaměstnání, v oblasti vzdělání či otázce

interrupce apod. Americké ženy jako jedny z prvních usilovaly o překonání vžitých společenských stereotypů, a tím si získaly postavení téměř úplné rovnosti v mnoha společenských postaveních (Dixon 2011). V dnešních Spojených státech amerických, v Evropě, Austrálii či na Novém Zélandu a obecně v zemích západní společnosti se dostává téměř stejné rovnosti jak mužům, tak ženám. Ženy mají právo volit, podnikají, zastávají politické funkce, mají reprodukční práva, právo na rozvod, mohou zvolit cestu interrupce, nebo antikoncepce, oblékají se podle vlastního rozhodnutí, právní systém poskytuje ženám ochranu před násilným a psychickým zneužíváním apod. Přesto se i v této společnosti najdou země, ve kterých ženy některými z těchto práv nedisponují (Dixon 2011).

Americký feminismus položil základy feminizmu, který dnes vnímáme jako západní. Utvářel hodnoty, které byly specifické pro kulturu USA, která ovšem dominovala západnímu světu. Zároveň lze západní feminizmu vnímat jako limitující, protože nezahrnuje ženy globálně. Nezahrnuje ty ženy, které nemají stejné postavení jako ženy v západní či americké společnosti. Koncept tohoto feminizmu tedy není možné vnímat jako komplexní (Dixon 2011). Časové rozmezí úplného počátku feminizmu lze vymezit ke konci 18. století, pro které jsou důležité dva historické mezníky. Jak jsem již v úvodu zmínila, jsou jimi události jako americký boj za nezávislost a francouzská revoluce, které změnily vnímání společenských rolí. Došlo k oslabení původních hodnot a vytvoření hodnot nových, což vyústilo ve vytvoření moderní společnosti. Došlo např. k oslabení náboženských hodnot, k třídnímu rozvrstvení společnosti a k větší sociální mobilitě ve společnosti. Tyto dvě historické události měly přinést mezi všechny lidi tehdejší společnosti základní práva, která představovala lidská práva a politická práva, mezi něž patřilo např. právo volit, právo na vzdělání a právo na majetek. Ve skutečnosti tato práva získala jen část mužů a žádná žena. Zásadním požadavkem byl rovněž požadavek svobody, pod kterým si lze představit právo na rozhodování o své osobě, čímž však ženy ve skutečnosti nedisponovaly (Havelková 2004: 169–170). První představitelky tak volaly po přiznání těchto základních práv, kterých se jim i přes nadějný proces společenských změn nedostalo.

Moderní společnost se však začala vyznačovat i rostoucím významem peněz, což pro ženy představovalo další společenské znevýhodnění. Jelikož do práce chodili jen muži, kteří za ni získávali pravidelný plat, ženy se staly závislé na jejich příjmu a zůstávaly izolované mimo společenské dění. Tímto způsobem se začala výrazně polarizovat mužská a ženská role v západní společnosti. Chápání mužské a ženské bytosti je odlišné, což se odráží v nastavení životních a rodinných povinností, které byly zakotveny v tehdejších občanských zákonících (Havelková 2004: 171–172). Tyto zákoníky považovaly ženu za nesvéprávnou, což vyvolalo v ženách touhu po dosažení svéprávnosti a uznání občanského statusu, který jim byl doposud mužskou dominancí odepírán. První vlna feminismu započala v období koncem 18. století a trvala jako velmi různorodé období do poloviny 20. století (Oates-Indruchová 1998: 10). Jednou z prvních žen, která začala vyjadřovat svůj názor na společenské postavení žen, byla v druhé polovině 18. století Abigail Adamsová, která svého muže, amerického prezidenta Johna Adamse, žádá, aby v novém zákoníku pamatoval na ženy a jejich práva. Žádala také, aby se manželům nedostávalo tak neomezené moci, jinak ženy rozpoutají vzpuru a nebudou se považovat za svázané zákony, v nichž stejně nemají zastoupení. Ve Francii Olympe de Gougesová, zakladatelka prvních politických spolků, předložila *Deklaraci práv žen a občanek* (cit. dle Osvaldová 2004: 17), která reagovala na výklad člověka a občana rovnající se muži. Angličanka Mary Wollstonecraft (1904[1792]) se stala významnou obhájkyní ženských práv první vlny feminismu. Její kniha *A Vindication of the Rights of Woman (Obrana práv žen)* se stala jednou z prvních významných děl, které se věnuje ženskému právu. Věnuje se postavení žen, které byly vmanipulovány do určité role a jejich postavení tak bylo uměle vytvořeno. Tohle pojetí se zároveň stalo jakousi samozřejmostí a jejich postavení je takto vnímané naprosto přirozeně (Osvaldová 2004: 17).

Základními požadavky, za které ženy v období první vlny feminismu bojovaly, byl přístup ke vzdělání, rovné volební právo a právo na majetek. Průkopnicí v oblasti vzdělání se stala Mary Wollstonecraft (1904 [1792]), která již v 90. letech 18. století ve svém díle kritizuje způsob vzdělávání, které je

dívčkám poskytnuto a zároveň prezentuje svou představu o vzdělávacím systému. Požadavek vzdělání byl naplněn poměrně rychle, neboť už v první polovině 19. století bylo otevřeno několik dívčích základních i středních škol jak v USA, tak v Evropě. Ve 40. letech 19. století promovaly v USA také první absolventky univerzit, načež další promovaly v 60. letech v Paříži a v Curychu, v 70. letech pak ve Stockholmu, Helsinkách, Cambridge, či Oslu (Osvaldová 2004: 18–19).

Dalším ze základních požadavků bylo rovné postavení žen a mužů před právem, z něhož plynul požadavek volebního práva, které bylo ženám po celém světě uznáno rozlišně. Již v první polovině 19. století začaly zejména ženy, které získaly vzdělání, zakládat různé spolky a organizace za volební právo žen, které se vyznačovaly shromažďováním žen a různými peticemi. Aktivistky za volební právo začaly být nazývány sufražetkami, které se zejména ve Velké Británii vyznačovaly radikálnějším chováním, jako bylo např. vytloukání oken, hladovky apod. (Osvaldová 2004: 21–22). První zemí, kde ženy získaly volební právo, se stal Nový Zéland v roce 1893 (Reese, nedatováno). Po první světové válce jej získaly ženy ve většině evropských zemí i USA, ve Francii však získaly ženy volební právo až po druhé světové válce. Ženy se taktéž začaly uplatňovat i mimo domov. Zpočátku se držely povolání, která souvisela s tradičními činnostmi, které představovaly např. ošetrovatelství a učitelství. Se zvyšujícími se vzdělávacími možnostmi se rozšiřovaly taktéž obory, ve kterých se následně uplatňovaly. První vlna feminismu se tak s ohledem na získání přístupu ke vzdělání, volebnímu právu a profesím považuje za úspěšnou, ženy na Západě mohly navštěvovat všechny úrovně vzdělávacího systému, podílely se svým hlasem ve volbách a mohly vykonávat některé profese.

Po úspěšně docílených požadavcích první vlny, odstranění překážek, nabytí svéprávnosti získáním volebního práva a částečnému zproštění se ze závislosti na mužích, se ženské hnutí na nějaký čas odmlčelo. Ženy se kvůli tehdejší události, jako byla např. ekonomická krize či nástup fašismu v Evropě, věnovaly jiným otázkám. Také po zjištění, že volební právo a vzdělání nepřineslo ženám rovnoprávnost v rodině či při výběru zaměstnání a povolání, se ženské hnutí na čas odmlčelo a nejméně jednu generaci se formovaly nové

myšlenky a teze, které se staly základem druhé vlny feminismu. Postavení žen se v období mezi vlnami kromě toho také proměnilo. Ve 30. letech 20. století se zvýšil počet vysokoškolsky vzdělaných žen. Během 2. světové války však byly ženy opět nuceny zastat některé mužské role, jelikož muži odcházeli do války, ženy opět prokázaly své schopnosti ve veřejném životě (Havelková 2004: 176). Ženy zastávaly pozice, které byly pro fungování země ve válce nezbytné, pracovaly v muničních továrnách, v leteckém a lodním průmyslu. Dále působily jako řidičky hasičských vozů, vlaků a zejména jako zdravotní sestry. Nevyhnutelný vstup žen na trh práce během války vyvolal debaty o rovných mzdách (Striking Women, nedatováno). Po válce však došlo k hospodářskému rozmachu a muži byli opět schopni živit své rodiny a manželky, tudíž už ženy nemusely pracovat. Po navrácení mužů z války hrál roli také psychologický faktor, respektive snaha o navrácení mužského sebevědomí ze strany žen a manželek. Tímto způsobem byla ženám opět přiřazena role v domácnosti a vrátila se představa, že štěstí spočívá ve starosti o domácnost (Havelková 2004: 176).

V 60. letech 20. století přichází druhá vlna feminismu, která je spojována s liberální atmosférou, jež je charakteristická reakcemi na válku ve Vietnamu, hnutím *hippies*, masovými pochody proti rasismu apod. (Osvaldová 2004: 35). Jednou z prvních významných autorek druhé vlny je britská autorka Virginia Woolfová (1998 [1929]), která se ve 30. letech zabývá problémovým způsobem společenského situování žen. Ve svém díle *Vlastní pokoj* se zabývá tím, jak jsou ženy omezovány ve vydělávání peněz. Pokud si je totiž vydělají, nemají možnost je dle zákona vlastnit. To je zároveň důvodem pro nedostatečné vzdělání žen, kdežto mužské vzdělání a školy dosahují veškerého komfortu. Kritizuje postavení žen, které je omezuje tak, že nemají možnost uplatnit se jiným způsobem než v domácnosti. Zároveň věnuje kritiku mužům, kteří odsuzují ženy za to, že se snaží umět a vědět více. Další autorkou, která svými myšlenkami a dílem inspirovala druhou vlnu feminismu, byla francouzská autorka Simone de Beauvoir (1966) s knihou *Druhé pohlaví*, kde říká, že osud žen byl vždy v rukou mužů a ti nerozhodovali v ženském zájmu, ale řídili se svými potřebami a zájmy.

Ženské požadavky tak zkrátka nebyly nikterak vyjádřeny. Upozorňuje také na fakt, že práce v domácnosti nepřináší ženám žádné sebenaplnění, žena tak po sobě nezanechá ve společnosti věcné hodnoty a k jejímu ocenění dochází pouze ve společnosti dětí a manžela. Trpí pocitem, že smysl své existence nemá ve svých rukou. Tyto myšlenky se staly zásadními pro další dílo, čímž byla kniha *The Feminine Mystique* (Ženská mystika) od Betty Friedan (2002). Její kniha se stala základním pilířem druhé vlny feminismu. Betty Friedan se věnuje „problému beze jména“, jenž byl součástí celé generace amerických žen, které byly vnímány jen jako něčí manželky a matky, což znemožňovalo rozvíjení jiných rolí, než byly ty uznávané patriarchální společností, neboť podle společenských konvencí měly ženy vše, co potřebovaly. Ženy tak neměly možnost uplatnit své schopnosti ve vzdělání, zaměstnání a profesní kariéra byla vnímána jako oblast nešťastných a neprovdaných žen. Autorka v knize uvádí, že ženy se staly obětmi mýtu, který je udržován mystikou, jež pronikla do života žen, utváří a ovládá je, aniž by si toho byly samy vědomé. Kniha zásadně ovlivnila chápání ženy v 60. a 70. letech, a zároveň uvedla pojem feminismus do univerzitní sféry.

Druhá vlna feminismu se zabývala širším spektrem problémů, a proto se také hnutí rozdělilo do několika proudů, které se rozcházely v názorech na problematiku požadavků. Od druhé poloviny 20. století se feministky zaměřily např. na zaměstnání, respektive na pracovní podmínky, platové ohodnocení, dále pak na otázku potratů a užívání antikoncepce či na postavení ženy v domácnosti. Mezi úspěšně dosažené výsledky, kterých druhá vlna feminismu dosáhla, patří větší kontrola žen nad vlastním tělem, což představuje právo na potrat. Právo na interrupci je ale zrovna jedním z práv, kterým nedisponují všechny ženy v západní společnosti, neboť např. v Polsku a Irsku vzbuzuje stále vysoké znepokojení. Tady jsou potraty povoleny, jen pokud jde o ohrožení života matky, poškození plodu, nebo jde o případ znásilnění. V případě Slovenska, Španělska, Rakouska a Německa je interrupce povolena do dvanáctého týdne těhotenství. V některých zemích USA, jako je např. Arkansas, Georgia, Mississippi či Nové

Mexiko je otázka interrupce také omezena a je možná pouze ze závažných důvodů (The World's Abortion Laws, nedatováno).

Dalším úspěchem se staly zákony o rovných mzdách pro ženy a muže, které byly schváleny např. v USA v roce 1963 (U. S. Equal Employment Opportunity Commission, nedatováno) a ve Velké Británii v roce 1970 (The British Library [nedatováno]b). Ačkoliv jsou již v mnoha západních zemích ukotveny zákony pro stejné platové ohodnocení, jsou ženy stále platově znevýhodněny. Nejlépe jsou na tom v této problematice ženy ze severských zemí, kterými je Švédsko, Norsko, Finsko a Island, kde je dle statistik nejmenší rozdíl ve mzdách žen a mužů (News.com 2016).

V 90. letech 20. století se objevuje třetí vlna feminismu, jejíž představitelky se narodily v 60. a 70. letech již do rozvinutého světa a uplatňovaly tak většinu z dosažených úspěchů první a druhé vlny feminismu (Burkett – Brunnel 2016). Tyto aktivistky kritizovaly problematiku, kterou se zabývala již druhá vlna feminismu a kterou považovaly za nedokončenou.

2 ZÁKLADNÍ POŽADAVKY ZÁPADNÍHO FEMINISMU

V následující kapitole se budu věnovat základním tématům západního feminismu. Jedním z prvních požadavků byl rovný přístup ke vzdělání, který provázal vývoj feminismu od úplného počátku, kdy feministky bojovaly za rovný přístup ke vzdělání až do 2. pol. 20. století, kdy se zaměřovaly na oblast vyššího vzdělání. Následně se budu věnovat postoji feministek k získání volebního práva a aktivitám, které s tím souvisely. Boj za ženské volební právo je charakteristický pro sufražetské hnutí, které se v některých zemích vyznačovalo až militantním chováním. Zaměřím se zejména na aktivity sufražetek z anglo-amerického prostředí, které byly nejviditelnější a navzájem se ovlivnily. Dalším tématem, kterým se západní feministky zabývaly, byly pracovní příležitosti žen a rovný plat za stejnou práci ve srovnání s muži. Ženy vstupovaly do stávek a upozorňovaly na pracovní podmínky a práva, se kterými nebyly spokojeny.

2.1 Přístup západního feminismu ke vzdělání

Rovný přístup ke vzdělání byl jedním z prvních požadavků emancipačního hnutí na přelomu 18. a 19. století. Na přelomu 18. a 19. století ženy bojovaly za stejný přístup ke vzdělání, který byl doposud umožněn jen mužům. Jednou z prvních žen, která upozorňovala na důležitost vzdělání pro dívky, byla anglická spisovatelka a feministka Mary Wollstonecraft (1904 [1792]: 255–256). Vzdělávání, které bylo dívkám a jí samotné poskytováno, považovala sama autorka za povrchní učení, které bylo věnováno zejména dekorativním schopnostem, což pokládala za nevýznamné pro ženy, které se měly stát manželkami a matkami. Považovala za důležitější, aby se dívky naučily tomu, jak se stát lepšími občankami. Důležitost přisuzovala také tomu, aby se dívky dozvěděly, jak se stát nezávislými a vyspělými, a zároveň, jak získat vlastní sebeúctu. Předložila také jasnou představu o systému vzdělání. Výhodu domácí výuky viděla v rozumném rozvržení, nevýhodu zase v tom, že děti nemají možnost kontaktu s jinými dětmi a vnímají samy sebe jako nejdůležitější, což může vést k jejich egocentrismu. Úspěšné řešení tohoto problému viděla ve

spojení soukromé a veřejné výchovy. Dalším požadavkem bylo společné vzdělávání dívek a chlapců, neboli koedukace. Odůvodnění koedukace směřovala k manželství, které bylo základem společnosti. Další generace by tak měla být vychovávána způsobem, který by směřoval k lepšímu vnímání tohoto svazku (Wollstonecraft 1904 [1792]: 267). Také kladla důraz na uniformy, jež by potíraly třídní rozdíly, a na výuku, která neměla bez přestávky trvat déle jak hodinu. Dávala také přednost většímu zaměření na praktickou část výuky před tou teoretickou (Wollstonecraft 1904 [1792]: 272).

Fakt, že feministické hnutí docílilo přístupu ke vzdělání relativně rychle alespoň v USA, potvrzuje otevření první střední školy pro dívky v americkém Bostonu v roce 1826 (Osvaldová 2004: 18). V této době začaly být taktéž zřizovány semináře pro dívky, které představovaly předchůdce vysokých škol nebo taktéž přípravu na vysoké školy. Byly jimi např. *Troy Female Seminary* ve státě New York, založený v roce 1824, dalším byl *Mount Holyoke* ve státě Massachussetts, který založila Mary Lyon v roce 1836 (Osvaldová 2004: 18). Tento seminář zahrnoval už tříletý studijní program, který ženám nabízel např. výuku gramatiky, algebry, botaniky, hudby, francouzštiny atd. První vysokou školou pro ženy se standardním akademickým programem byla *Vassar College* ve státě New York, která byla ženám zpřístupněna v roce 1865 (Osvaldová 2004: 18–19). Ovšem první vysokou školou, která vedle studentů začala přijímat také studentky, byla Oberlinská vysoká škola v Ohiu, která tak již v roce 1837 začala s koedukací, což byl také požadavek emancipačního hnutí (Osvaldová 2004: 19). Ve 40. letech 19. století byly americké ženy prvními absolventkami univerzit, v 60. letech promovaly další v Paříži a Curychu, v 70. letech např. ve Stockholmu, Cambridge, Haagu a Oslu. V Rakousku-Uhersku a Německu se např. první studentky dostaly na univerzity až v 90. letech 19. století (Osvaldová 2004: 19).

Nováková (1912: 192) klade důraz také na to, aby měly ženy stejné možnosti při volbě povolání, čemuž ale nejdříve předcházela nárok na odpovídající vzdělání. Ženy však byly připravovány pouze na povolání manželky

a matky, čemuž jejich vzdělání odpovídalo. Ženy a studium vysokých škol, to byla zpočátku pochopitelně neobvyklá kombinace a pro některé jedince i nesmyslná. I přesto, že vysokoškolské vzdělání bylo po začátku 20. století vcelku běžnou záležitostí, stále se vyskytovala mezi odpůrci snaha zamezit ženám v přístupu ke vzdělání. Proti tomuto pokroku argumentovali odpůrci tím, že není dobré zatěžovat ženu studiem, když ji čeká v životě několik náročných momentů v podobě porodu apod. (Nováková 1912: 201–202).

V roce 1944 byl ve Velké Británii schválen *Education Act*, což byl jeden z prvních významných zákonů, který poskytoval bezplatné střední vzdělání pro všechny děti do věku 15 let (Bunkle 2016: 792). Tímto způsobem výrazně narostl počet studentů a zejména studentek, které se účastnily vzdělávacího systému. Značný rozdíl nastal také v 50. letech, kdy vzrostl počet dívek v učitelském oboru a studentky začaly dokonce převažovat nad studenty (Bunkle 2016: 793). Právě ženy, kterým přinesl *Education Act* z roku 1944 výrazně lepší vzdělání než předchozím generacím, byly těmi, které v 60. letech posílily *Women's Libetration Movement*. Přesto, že se zvýšil počet žen studujících na univerzitách, v 60. letech jedna z 10 žen studovala vysokou školu a většina z nich studovala umělecké a humanitní obory (The British Library [nedatováno]a). Ženy, které studovaly obory, jenž byly studovány převážně muži, jako byly např. vědní či filozofické obory, v těchto oborech často vynikaly, ale nedostalo se jim takového ocenění jako právě mužům (The British Library [nedatováno]a). Hlavním úsilím *Women's Libetration Movement* byl dosažení rovných vzdělávacích možností v oblasti vyšší úrovně vzdělávání, načež se jedním z dalších úspěchů feministek stal *Education Act* z roku 1962, který ustanovil povinné udělování grantů studentům na vyšší vzdělání, kteří zároveň pobírali příspěvek na výživné (The British Library [nedatováno]c). Kombinace těchto příspěvků už tolik nebránila ve vysokoškolském studiu a počet studentek tak opět vzrostl. Značný nárůst žen, které začaly navštěvovat univerzity, nastal na přelomu 60. a 70. let spolu s dalšími změnami politického a sociálního charakteru. Ženy se poté staly nedílnou součástí formování nových politických hnutí a hrály klíčovou roli ve formování politiky a vzdělání.

Částečným paradoxem v otázce vzdělání byl v USA počátek 60. let druhé vlny feminismu, kdyse vzdělání stalo pro některé americké ženy problémem, ačkoliv ho třeba úspěšně dokončily. Dříve působilo vzdělání ženy sebevědomější a nově získané myšlenky z nich tvořily silnější osobnosti, které měly vyšší cíle. V 60. letech 20. století však panovaly mezi americkými ženami myšlenky o zbytečném studiu. Chyběla motivace, jak všechny nabyté informace jednou zúročit. V této době dokonce opět padl návrh od univerzitních profesorů, rektorů a jiných odborníků na zrušení vysokoškolského studia pro ženy, neboť ho ve svém životě v roli hospodyně neměly jak využít (Friedan 2002: 225–226). Castro (1990: 58) zdůrazňuje vliv Betty Friedan na pohled vzdělávání žen, které považovala za důležité zejména z pohledu možnosti seberealizace jak pro muže, tak pro ženy. Nehledě na to, že to byla nezbytná součást pro nadcházející povolání. Betty Friedan přispěla v 70. letech k problematice otázky vzdělání, respektive k rozšíření vzdělávacího systému ve společnosti. Zastávala názor, že vzdělání je klíčem k participaci žen na národní ekonomice, což ovlivňuje její velikost. Otevřela tak debatu o sexuálních rolích obou pohlaví a vzdělávání mužů a společnosti. Důsledkem toho byla transformace k rovnostářské společnosti, které však předcházela vzdělávací revoluce, jejíž součástí bylo právě otevření otázky o sexuálních rolích mužů a žen a vzdělání celé společnosti. Podstatou této společenské změny měla být rovná odpovědnost za výchovu dětí, která měla být rozdělena mezi muže a ženu jako otce a matku. K této tradici by měli být studenti vedeni již na univerzitách, kde by součástí každé akademické obce mělo být např. centrum péče o děti studentů či členů fakulty. Díky přerozdělení těchto rodičovských rolí a domácích povinností docházelo ve společnosti k pomalému odstranění představy, že žena má být jen hospodyní (Castro 1990: 58). Vzdělání by se tímto způsobem stalo pro ženy více dosažitelné a domácnost přestala být vnímána jako hlavní ženská doména.

Další problematickou záležitostí z pohledu feministek v oblasti vzdělání žen v USA byl fakt, že některé univerzity stále v druhé pol. 20. století nepřipouštěly ženy k vysokoškolskému studiu. Jednalo se hlavně o univerzity tzv. *Ivy League*, které byly nejprestižnějšími v zemi a zastávaly názor, že by

výuka měla být oddělena. Výjimkou byla univerzita v Pensylvánii, která akceptovala studentky už v roce 1876 a Cornellova univerzita, která přijala první studentky v roce 1870 (McLaughlin 2014). Až v roce 1972 se americké feministky bojující za rovný přístup ke vzdělání dočkaly právního ukotvení, když byl prezidentem USA podepsán dodatek o vzdělání, který říká, že žádná osoba na základě pohlaví nebude předmětem diskriminace a nebudou jí odepřeny jakékoliv výhody, které poskytuje americký vzdělávací systém, jenž je financován z federálních financí (Feminist Majority Foundation, nedatováno). Dodatek se stal významným zejména pro zákaz diskriminace dívek, chlapců, žen a mužů ve všech úrovních vzdělávacího systému. Vedle školského systému zahrnoval oblast vědy i jiných veřejných a soukromých institucí. Jako součást této legislativy byly zrušeny kvóty, které omezovaly přístup ženám k některým vzdělávacím oborům. Od této doby došlo k výraznému nárůstu žen na univerzitní půdě (Feminist Majority Foundation, nedatováno). 60. a 70. léta tak byla pro feministky zásadním posunem v požadavku rovného vzdělání na vyšší úrovni, koedukace apod. Anglo-americký svět prošel převratem v univerzitní oblasti hned v několika ohledech. Byly jimi např. změna ve složení studentských organizací a fakult, změny ve struktuře vedení univerzity, a hlavně koedukace. Mezi lety 1969 a 1974 došlo k upřednostnění koedukace ze strany několika prestižních univerzit jak v USA, tak ve Velké Británii (Benjamin 2016). Několik elitních a prestižních univerzit, které byly dosud vyhrazeny jen mužům, bylo zpřístupněno zároveň ženám. V USA jimi byly např. Yaleova a Princetonská univerzita v roce 1969, Brownova v roce 1971 a Kolumbijská univerzita v roce 1981 (McLaughlin 2014). Ve Velké Británii jimi byly Oxfordská univerzita a univerzita v Cambridge v roce 1974 (Benjamin 2016).

2.2 Přístup západního feminizmu k volebnímu právu

Již od konce 18. století se objevili jedinci obhajující občanská práva pro ženy, kterými doposud disponovali jen muži. Ženy počátkem 19. století započaly boj za ženská práva, která by jim umožnila stát se rovnocennými občany stejně, jako byli muži. Ve Velké Británii během 19. století počet mužů, kteří mohli volit, vzrostl schválením několika reformních zákonů. V roce 1900 mohlo volit na 58 % dospělých mužů (Parliament, nedatováno). Převážně bylo toto procento tvořeno pracujícími muži. Ženy, stejně situované jako muži a podléhající zákonům stejné země, se však volebního práva nedočkaly. Považovaly to za nespravedlivé a od poloviny 19. století se začaly společně seskupovat a vést kampaně za ženské volební právo. Ženy bojující za volební právo začaly být známé jako sufražetky. Ve Velké Británii existovalo hned několik sufražetských uskupení, jejichž společným cílem bylo ústavní zakotvení volebního práva pro ženy. Už v roce 1897 byla vytvořena *National Union of Women's Suffrage Societies*, jejíž členky často veřejně řečnily o ženských právech (Parliament, nedatováno). Využívaly formy *lobby* v parlamentu, aby si na svou stranu získaly jeho členy. Požadavkem, kterého se vedle volebního práva ženy dožadovaly, bylo rovné právní postavení žen a mužů. Ženy totiž nemohly rozhodovat o vlastních dětech a majetku, nemohly sepsat závěť, nesměly se ani účastnit politických schůzí apod. (Osvaldová 2004: 20). Muži, kteří disponovali těmito právy, byli považováni za občany, zatímco ženy vedle nich za nesvéprávné. Boj za volební právo tudíž pro ženy neznamenal jen dosažení moci o něčem rozhodovat, ale šlo hlavně o získání občanského statusu.

První snahy za získání volebního práva v USA se objevily na konferenci ženských práv ve městě Seneca Falls v New Yorku. Tato konference se uskutečnila v červenci roku 1848 a byla první konferencí za ženská práva v USA (Rynder 1999). Cílem konference v Seneca Falls, které se účastnilo kolem tří set lidí včetně asi čtyřiceti mužů (Rynder 1999), bylo upozornit na nerovné a nespravedlivé zacházení se ženami. Toto shromáždění svolaly obhájkyně ženských práv Elizabeth Cady Stanton a Lucretia Mott, které daly vzniknout *Prohlášení práv a citů*, které se následně stalo programem hnutí za práva žen a

zároveň se dostalo do národního podvědomí (Rynder 1999). *Prohlášení práv a citů* bylo především kritikou a napadáním dokumentu *Prohlášení o nezávislosti*, které prohlašuje ženy a muže za rovné a zároveň za disponující nezcizitelnými právy, mezi která patřila život a svoboda. V takovéto společenské pozici se ženy rozhodně nenacházely. Od poloviny 19. století se takto aktivistky setkávaly pravidelně, podílely se na vzniku spolků a organizací, psaly petice apod. Tímto způsobem byla započata cesta k hnutí za volební právo žen v USA. Elizabeth Cady Stanton a Susan B. Anthony založily v roce 1869 Národní sdružení za volební právo žen (Osvaldová 2004: 20). Dalšímu sdružení daly vzniknout Lucy Stone a Julia Ward Howe, kterým bylo Americké sdružení za volební právo žen. Ke konci 19. století se obě sdružení spojila v Národní americké sdružení pro volební právo žen. Americké státy přiznávaly volební právo ženám rozličně. Prvním státem, který poskytl ženám volební právo, byl v roce 1869 Wyoming (Osvaldová 2004: 21). Hlavním cílem feministek bylo právní ukotvení volebního práva pro ženy v podobě ústavního dodatku. V červnu 1919 byl tak přijat Devatenáctý dodatek k americké ústavě, který prohlašuje, že USA ani jakýkoliv stát USA nesmí popřít ani omezit volební právo na základě pohlaví, načež byl o rok později ratifikován (Osvaldová 2004: 21).

Ženské hnutí za volební právo ale nebylo jednotným hnutím a v každé zemi se tak setkalo s jinou mírou odporu. Např. ženy na Novém Zélandu získaly volební právo roku 1893 jako první na světě (Reese, nedatováno). Ženské hnutí tu bylo značně ovlivněno liberalismem, který panoval v celé zemi. Probíhala zde podpora sociálních reforem a vzhledem k umírněnosti ženského hnutí získaly ženy volební právo rychleji. Novozélandské ženské hnutí se stalo významným pro rozsáhlou petici za volební právo žen, která byla hlavní silou jejich úspěchu. Byla podepsána až jednou čtvrtinou dospělých novozélandských žen (Reese, nedatováno). Tato petice je považována za jednu z nejrozsáhlejších na Novém Zélandu a v západních zemích vůbec. Skládá se totiž z 564 listů papírů, které tvořily listinu dlouhou 274 metrů s podpisy více jak deseti tisíce žen (Reese, nedatováno). Ženské hnutí v Americe a Austrálii se také neseťkalo s tak vytrvalým odporem jako ženské hnutí v Evropě.

V Evropě byly aktivity nejsilnější ve Velké Británii a ve skandinávských zemích. Důvodem byly ideje podložené některými autory jako např. Mary Wollstonecraft či John Stuart Mill, kteří se tématem ženské otázky zabývali již na přelomu 18. století a v jeho první polovině, tudíž tu bylo toto téma hlouběji zakořeněné (Osvaldová 2004: 21). Britské feministky už ve 40. letech 19. století zakládaly soukromé dívčí školy, organizovaly se do spolků a svými aktivitami si získaly podporu i několika významných mužů. Právě John Stuart Mill (cit. dle Osvaldová 2004: 21–22) hájil ženské zájmy v polovině 19. století v parlamentu a předsedal výboru pro volební právo žen. Po neúspěšném prosazení volební reformy, kterou Mill v polovině 19. století podporoval, získalo ženské volební právo alespoň veřejnou podporu. Ženy ve Velké Británii však narazily na odpor konzervativní části společnosti. Ačkoliv byla slíbena podpora a zařazení jejich požadavků do programů stran, nedošlo k tomu. Tato situace se tak stala příčinou k radikálnějšímu vystoupení sufražetek. Z počátku tvořily většinu hnutí zejména studentky středních škol, později se však přidávaly ženy z dělnické třídy, hlavně z oblasti průmyslového severozápadu, které doufaly ve větší vliv na ekonomické a sociální otázky právě prostřednictvím získaného volebního práva (Sokačová 2004: 186–187). V celé zemi vznikaly lokální komise, které se zabývaly volebním právem pro ženy. Sufražetky k prosazení svých požadavků využívaly různých způsobů, jako byla psaná propaganda, shromažďování, letáky, *lobby* v parlamentu apod. (Sokačová 2004: 186). V čele britských sufražetek stála Emmeline Pankhurst, která v roce 1903 založila *Women's Social and Political Union* (dále jen WSPU), která se dále stala militantním křídlem hnutí sufražetek. Ženám ve Velké Británii byla v této době stále odepřena politická rovnost, navzdory tomu, že už v roce 1880 mohly volit v lokálních volbách (Manners Smith 2015). Poté, co v roce 1905 získaly ženy ve Finsku jako první v Evropě neomezené volební právo, v sousedních zemích se o to více zintenzivnilo úsilí po získání ženského volebního práva (Cott 1987: 25). Součástí aktivit WSPU byl neustálý tlak na vládu, která měla být zodpovědná za schválení ženského volebního práva a za veškerá zpoždění, která oddalovala jeho uzákonění.

S rokem 1905 začalo britské hnutí přitahovat pozornost svým militantním a agresivním chováním (Manners Smith 2015). Mezi hlavní aktivity hnutí patřily hromadné pochody a demonstrace, které většinou narušovaly právě politická jednání. Některé aktivistky se dokonce poutaly k zábradlí u budovy parlamentu a vedly boje s policií. V roce 1908 započaly aktivity v podobě ničení majetku, jako bylo vytloukání oken, polévání schránek kyselinou a následné žhářství, a dokonce znehodnocování uměleckých děl v Národní galerii (Manners Smith 2015). Mezi lety 1908 až 1914 bylo uvězněno na tisíc sufražetek, které ve vězení upoutávaly svou pozornost držením hladovek (Manners Smith 2015). V roce 1913 přijala britská vláda zákon *Cat and Mouse Act*, který umožňoval propuštění žen, které byly opravdu velmi slabé, ovšem po získání síly měly být znovu uvězněny (Manners Smith 2015). Tento zákon, který vystihoval kruté chování kočky vůči ukořistěné myši, si získal ostrý nesouhlas společnosti. S příchodem 1. světové války byly aktivity hnutí pozastaveny a ženy vkládaly úsilí do bojů a práce, jež válka obnášela. WSPU se ale svými aktivitami stalo inspirativní pro americké ženské hnutí (Manners Smith 2015). V průběhu první světové války začaly ženy vstupovat na pracovní trh a zastupovat mužskou část pracovní síly, která byla během války pro fungování státu nezbytná. Jelikož byly ženy schopné nahradit mužské pracovní pozice a podílely se na fungování válečné ekonomiky, začal být požadavek ženského volebního práva neodkladným. Po 1. světové válce v roce 1918 získaly ženy ve Velké Británii volební právo ve věku nad 30 let (Sokačová 2004: 187). O deset let později získaly všechny ženy ve věku 21 let volební právo a staly se tak po dlouhém úsilí z jejich pohledu rovnocenné s muži.

Vzájemné ovlivnění ženského hnutí sufražetek v USA a jejich protějšky ve Velké Británii a Evropě vyvrcholilo před 1. světovou válkou. Militantní chování ve feministickém hnutí nebylo obvyklé jak v USA, tak v jiných evropských zemích vyjma Velké Británie. Způsoby protestu jako vytloukání oken, ničení majetku, a dokonce žhářství bylo pro jiné sufražetky naprosto nepředstavitelné. Mezi německými sufražetkami se např. neuchytily ani masové průvody. Němky se začaly politicky organizovat až v roce 1902, kdy vznikl Spolek pro volební právo žen (Osvaldová 2004: 22). Vedle tohoto spolku však existovala řada

spolků, která s volebním právem pro ženy nesouhlasila. Aktivistky německého ženského hnutí byly ovlivněny jak nábožensky, tak sociálně. Výrazný byl např. vliv nacionalismu. Ženské hnutí tu nezískalo ani přílišnou podporu mužů. Volební právo však ženy získaly v roce 1918 jako ženy ve Velké Británii (Osvaldová 2004: 22–23).

V USA podle vzoru britských sufražetek a přispěním amerických socialistek vyvrcholily aktivity amerických sufražetek v roce 1909, kdy se uskutečnilo v Londýně setkání *International Woman Suffrage Alliance* (IWSA), kterého se zúčastnily jak evropské, tak americké ženy, které se tu poprvé setkaly s militantními aktivitami britských sufražetek, což způsobilo do značné míry kvalitativní změnu v jejich pozdějších aktivitách (Cott 1987: 26–27). Od té doby začala vznikat nová uskupení, nebo byla oživena starší sdružení hned v několika státech USA. Nová generace amerických sufražetek tak dala vzniknout novým představám, které si samy stanovily nebo převzaly od britských sufražetek. Jejich aktivity nyní spočívaly v častějších hromadných pochodech a demonstracích, které již nebyly tak umírněné, cestovaly autobusy a přednášely své projevy. Tyto aktivity se v této době opíraly už o masová média, tudíž se staly viditelnější v širší veřejnosti (Cott 1987: 27–28). Poté americké sufražetky uspořádaly nejvýznamnější protestní pochod za volební právo žen v březnu 1913, kterého se účastnilo na pět tisíc žen a až půl milionu diváků zaplnilo ulice (Boissoneault 2017). Stal se tak jedním z největších pochodů za volební právo žen v USA a nezapomenutelným právě pro velký počet zúčastněných protestujících.

Ačkoliv byla Francie jednou z prvních zemí, kde se začalo tvořit ženské hnutí a kde se ženy začaly domáhat svých práv, tak byly Francouzky jedny z posledních v Evropě, které získaly volební právo. Získaly jej až v roce 1945 (Osvaldová 2004: 22). Poté co Olympie de Gougesová předložila *Deklaraci práv a svobod občanek* v roce 1789 (cit. dle Osvaldová 2004: 22), byla krátce na to popravena a aktivity žen se rychle stáhly do pozadí. Právní postavení žen určoval ve Francii tzv. Napoleonův zákoník, který platil od roku 1804 až do počátku 20. století (Osvaldová 2004: 22). Ačkoliv ženy vytvořily několik spolků a měly

několik svých časopisů, tak se v politických požadavcích setkávaly s odporem a jejich aktivity byly spíše ignorovány.

2.3 Přístup západního feminismu k rovným pracovním příležitostem

Problematika rovných pracovních příležitostí a rovného mzdového ohodnocení byla tématem, kterým se zabývaly feministky hlavně v druhé vlně feminismu. Pokud žena měla příležitost pracovat, jednalo se většinou o pozice, kde nebylo potřeba vysoké kvalifikace. V západní společnosti panovala stereotypní představa, že muži potřebují vyšší mzdu, protože právě oni jsou živiteli rodiny. Feministky to považovaly za nespravedlivé a začaly proti tomu bojovat. Jednalo se hlavně o různé kampaně a stávky za rovné pracovní podmínky, pracovní práva a stejné platy jak v továrnách, tak ve státní správě apod. Jejich cílem bylo přijetí opatření, které by odstranilo výše zmíněnou stereotypní představu. Za nedílnou součást lepších pracovních podmínek a celkového pohledu na pracující ženy považovaly taktéž změnu struktury manželství tak, že by role v domácnosti byly sdílené, tudíž by byl odstraněn stereotyp ženy v domácnosti, která byla závislá na manželově platu (The British Library [nedatováno]b).

Požadavek rovného přístupu k povolání se rovněž objevil už v době první vlny feminismu, kdy se hospodářský život 19. století začal měnit spolu s charakterem práce a jejími rolami. V této době se však ženy soustředily hlavně na získání přístupu ke vzdělání a volebního práva, proto se téma rovných pracovních příležitostí a rovného mzdového ohodnocení objevuje zejména v době 1. a 2. světové války, kdy byly ženy zapojeny do pracovního trhu, aby nahradily mužskou pracovní sílu. Tím prokázaly své schopnosti a požadovaly náležité ohodnocení. Vedle tradičního tvrzení, že domov je pro ženu přirozeným prostředím, se začal objevovat názor, který pokládal domov za past, kvůli které žena nemohla být součástí společenského dění, kterému dominovali převážně muži. Ženy nemohly poznávat nové podněty a neměly jak získat nové zkušenosti, zatímco muži získávali nové zkušenosti, byli hlavní součástí společnosti a přístup

k informacím měli podstatně snadnější. Složitě situace poté nastaly v době válečných konfliktů a jiných dějinných zvrátů, kdy muži museli opustit domovy a ženy musely převzít mužské role (Osvaldová 2004: 19). Právě kvůli těmto zvrátům docházelo k posunům emancipačního hnutí. Ženy požadovaly uplatnění i mimo domov. Z počátku se držely ve sféře, která byla spojována s jejich tradičními činnostmi, jako byla např. výchova dětí či ošetrovatelství. Prvními placenými ženami tak byly hospodyně, ošetrovatelky a učitelky. Průkopnicí byla Florence Nightingale, která se uplatnila v oboru ošetrovatelství a následně odjela s dalšími ošetrovatelkami do krymské války, kde zavedla nový systém péče o raněné. Ženy a dívky poté začaly pronikat do dalších oborů, např. obchod, administrativa, účetnictví apod. (Osvaldová 2004: 20).

První britské feministky, které byly aktivní v boji za stejný plat a pracovní podmínky, se objevily ve 30. letech 20. století (Smith 1996: 98). Během 30. let bylo ve Velké Británii několik aktivních feministických skupin, které vedly kampaně za spravedlivý systém sociálního pojištění, hájily právo na práci pro vdané ženy, pokoušely se navýšit počet žen v britském parlamentu a v neposlední řadě vedly významné kampaně právě za rovný plat a pracovní podmínky. Feministky považovaly otázku rovného platu za zásadní z pohledu pohlaví, nikoli z pohledu výše mzdy, jak se někteří domnívali. Odlišné mzdy na základě pohlaví vnímaly jako ženskou podřízenost a prostředek k tomu, aby byly závislé na mužích, a zároveň jim to přinášelo pocit méněcennosti. Ve Velké Británii vycházel prvotní tlak feministek hlavně z oblasti státní správy, protože v této sféře vykonávaly ženy stejnou práci jako muži a byly v podstatě zaměnitelnými, tudíž argument, že ženy nevykonávají stejnou práci, byl v této sféře zavrhnut. Hlavním impulsem k boji za rovný plat pro ženy byla celková situace 30. let, kdy země prožívala finanční krizi. Jedním z důsledků krize bylo vládní upravení sociálního pojištění, které znevýhodňovalo zaměstnané ženy a o to více ty ženy, které byly vdané (Smith 1996: 98). Členky feministických skupin pocházely ze středních tříd, což ale neznamenalo, že byly jedinými ženami, které se dožadovaly svých práv. Vedle nich tvořily také část protestujících ženy z dělnické třídy, které byly ovšem součástí odborových organizací, které zatím

feministickému tlaku o dosažení lepších pracovních podmínek odolávaly (Smith 1996: 98–99). Vyvrcholením této situace byl duben 1936, kdy došlo v britském parlamentu k souhlasu s návrhem zákona o poskytnutí stejného platu ženám ve státní správě (Smith 1996: 97–98).

Roku 1970 byl schválen *Equal Pay Act*, tedy další zákon, který zakazoval nerovné pracovní podmínky a plat mezi muži a ženami (The British Library [nedatováno]b). Na vzniku tohoto zákona se značnou měrou podílely ženy stávkující v automobilové továrně Ford. Jelikož pracovní podmínky a platové ohodnocení dělnické třídy byly doposud opomíjeny, začaly ženy z dělnické třídy požadovat to samé, čeho docílily ženy ve státní správě ve 30. letech. V červnu 1968 vstoupilo do stávky v továrně Ford na 850 žen (The British Library [nedatováno]b). Protestovaly proti skutečnosti, že samotné ženy byly klasifikované jako nekvalifikovaná pracovní síla a jejich práce, ačkoliv byla totožná s tou, kterou odváděli muži, byla o 15 % méně platově ohodnocena (The British Library [nedatováno]b). Stávky se zúčastnila také poslankyně britského parlamentu, Barbara Castle, která poté sama zákon o rovných platech iniciovala. Ačkoliv byl zákon v roce 1970 schválen a po pěti letech vstoupil v platnost, ženy bojovaly dále za to, aby jejich práce byla uznána jako kvalifikovaná, což schválený zákon neobsahoval. V roce 1984 tak vstoupily ženy opět do stávky, jejíž výsledkem bylo rekvalifikování jejich práce z nekvalifikované na částečně kvalifikovanou (The British Library [nedatováno]b).

Jeden z prvních veřejných požadavků po spravedlivém platovém ohodnocení pro ženy v USA byla stávka v Západní unii telegrafní společnosti roku 1883, která zapříčinila přerušení komunikace po celé zemi (Alter 2015). Jedním z požadavků jak mužů, tak žen zaměstnaných v této společnosti byl stejný plat za stejnou práci. Stávka nebyla úspěšná, ale způsobila rozšíření požadavku spravedlivých mezd pro ženy v širší veřejnosti. V roce 1903 vznikla *National Women's Trade Union League* (dále jen NWTUL) jako první americká organizace sjednocující pracující ženy, jejímž cílem bylo obeznámit veřejnost s potřebami a pracovními podmínkami pracujících žen. Aktivity organizace se

ukázaly být úspěšným začátkem v zasazování se o lepší pracovní podmínky žen, které Americká federace práce neměla v úmyslu zahrnout do svých kompetencí (Cott 1987: 23–24). Organizace však byla finančně závislá na příspěvcích samotných členek a právě na Americké federaci práce, od které však získávala jen symbolickou finanční podporu. Mezi lety 1907 a 1922 bojovala organizace zejména za osmihodinový pracovní úvazek, za ustavení minimální mzdy, zrušení noční pracovní doby a odstranění dětské pracovní síly (Encyklopedia Britannica 2011). Oděvní průmysl byl dalším z odvětví, kde ženy v letech 1909–1911 stávkovaly (Encyklopedia Britannica 2011). V oděvních továrnách pracovaly dělnice až 60 hodin týdně a někdy až 80 hodin. Podpory stávkujícím z oděvního průmyslu se dostalo i z vyšších vrstev společnosti, která taktéž nesouhlasila s továrními podmínkami. NWTUL se během 20. let 20. století vyrovnávala s nedostatkem financí a její aktivita pozvolna ztrácela na účinnosti, což vedlo v roce 1950 k jejímu rozpuštění (Encyklopedia Britannica 2011).

Během 1. světové války získaly ženy spoustu pracovních příležitostí, neboť muži odcházeli do války. Jednalo se hlavně o práci, kterou zastávali doposud jen muži, a která zároveň podporovala válečné úsilí. Byly jimi např. pozice v muničních továrnách, v leteckém a lodním průmyslu apod. Tato situace, kdy ženy nahradily muže, byla impulzem k uvážení skutečnosti, že by měly být ženy placeny stejně jako muži. Stejná situace nastala i během 2. světové války, kdy ženy opět zastávaly ty samé pozice podporující válečné úsilí. Po konci 2. světové války však požadavek stejného platu ztratil na své naléhavosti. V roce 1947 byla projevena snaha o prosazení zákona o rovných platech alespoň pro soukromý sektor, ovšem v důsledku navracení mužů z fronty, kteří se potřebovali vrátit do normálních pracovních podmínek, bylo od žen očekáváno a obecně předpokládáno, že ponechají práci mužům a zůstanou doma (Alter 2015).

V 60. letech byly americké ženy limitovány jak v pracovních příležitostech, tak v rodinném životě. Od ženy se očekávalo jen pár životních událostí, kterými byla svatba nejlépe v jejích dvaceti letech, rychlé založení rodiny a následná oddanost domácnosti a rodině. V roce 1960 bylo zaměstnáno

pouze 38 % amerických žen, jež tvořily zejména učitelky, zdravotní sestry a sekretářky (Tavaana, nedatováno). Ženy byly jednoduše nevítané jak v odborných studijních, tak profesních programech. Z tohoto důvodu představovaly ženy pouhých 6 % z amerických lékařů, 3 % z právníků a méně než 1 % z amerických inženýrů (Tavaana, nedatováno). Bylo běžnou rutinou, že pracující ženy dostávaly nižší mzdy oproti mužům a byly jim odepřeny jakékoliv možnosti v podobě kariérního postupu, neboť zaměstnavatelé předpokládali, že žena otěhotní a její místo bude nahrazeno. Jedním z hlavních důvodů k nižším platům byl však argument, že žena není živitelkou rodiny. Zmíněná fakta byla základním stimulem ženského hnutí 60. a 70. let, které se zaměřovalo hlavně na odstranění nerovnosti na pracovištích, jimiž byly např. odpírání přístupu k lepším pracovním místům a nerovné platové ohodnocení (Tavaana, nedatováno).

V roce 1963 vstoupil v USA v platnost *Equal Pay Act* a rok poté *Civil Right Act of 1964*, který zakazoval diskriminaci na základě pohlaví, původu, náboženského vyznání a lidské rasy (U. S. Equal Employment Opportunity Commission, nedatováno). *Equal Pay Act* vyžadoval, aby muži a ženy dostávali ve stejných podnicích či firmách za stejně odvedenou práci stejné platové ohodnocení. Nicméně feministky v době 60. a 70. let měly vyšší cíle. V roce 1966 Betty Friedan spolu s dalšími feministkami, založila *National Organization of Women* (dále jen NOW), jež lobbovala v Kongresu za rovná práva a pomáhala ženám, které bojovaly proti diskriminaci na pracovištích (National Organization for Women, nedatováno). Ačkoliv byl schválen zákon o stejných mzdách, NOW se zaměřovala na rozšíření ženských pracovních práv a lepší pozice žen v zaměstnání. Generace těchto žen měla zároveň za cíl umožnit ženám větší participaci na veřejné i politické úrovni.

3 ISLÁMSKÝ FEMINISMUS A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ

V této kapitole se budu věnovat pojmu islámský feminismus a jeho historickému vývoji. Nejdříve se budu zabývat vymezením islámského feminismu a jeho vnímání v islámské společnosti. Poté se zaměřím na vývoj islámského feminismu, který započal na přelomu 20. století v Egyptě a nadále se rozšířil do dalších islámských zemí. Zmíním také prvotní požadavky islámských feministek, které se staly pro islámský feminismus významné.

3.1 Pojmové vymezení islámského feminismu

Pojem islámský feminismus definuje Badran (2009: 242) jako feministický diskurs, který je vykonáván a artikulován dle islámského modelu, který odvozuje své chápání z Koránu. Požaduje pro ženy stejná práva a spravedlnost, a trvá na plné rovnosti mužů a žen jak ve veřejné, tak soukromé sféře. Islámský feministický diskurs vychází z přesvědčení, že princip rovnosti byl dle Koránu pokřiven patriarchální ideologií, tudíž je vše ovlivněno právě patriarchální ideologií a její praxí. Islámský feminismus je v současné době mezi ženami islámského světa značně rozšířen a pevně osvojen. Kolem islámského feminismu panují zároveň častá nedorozumění, nepochopení a nesprávná interpretace. Jelikož je islámská společnost postavena na patriarchálních základech, které ženy obecně znevýhodňují, je s feminismem těžko slučitelná. Utlačování ženy, její nesvéprávnost a odkázání na manžela je v západní společnosti běžně vnímanou představou o postavení ženy v islámu. Spojení feminismu a islámu tak vyvolává zejména v západní společnosti nepochopení, neboť žena, která se zahaluje a je podřízena svému muži, zároveň bojuje za svá práva.

Problematice Západu a islámského světa, respektive tomu, jak Západ vidí a vnímá islámskou společnost, se věnuje Said (1981: 9–10), který uvádí, že to není křesťanství, které se vymezuje proti islámskému světu, ale je to Západ, který již překonal fázi spojování s křesťanstvím jako hlavním náboženstvím. Islámský svět pro Západ představuje rozmanitou společnost, zvyky, historii a hlavně fakt,

že je stále zabřednutý v náboženství, kterým je společnost vysoce ovlivněna. Západ proto sám sebe vnímá jako moderní a větší než všechny části rozmanitého islámského světa. Právě kvůli postavení, které ženy v islámské společnosti mají, a které je zároveň spjato s náboženstvím, se objevily snahy o emancipaci, stejně jako tomu bylo v západní kultuře. Za islámské feministky tak lze považovat všechny ženy, které kriticky přihlížejí k patriarchální společnosti a aktivně se zapojují do formování debaty o postavení žen na sociopolitické úrovni. Hlavním cílem je zlepšení právního, společenského, politického a ekonomického vnímání a postavení žen ve společnosti (Karam 1998: 4).

K islámskému pojetí ženy je však nutné přistupovat diferencovaně, neboť se liší historií dané země, způsobem výkladu Koránu, záleží také na míře uplatnění šarií a společenské vrstvě, ve které se ženy nacházejí. Postavení ženy v islámu je také důležité vnímat odlišně z hlediska náboženského, rodinného a veřejného života, jelikož v každém z těchto případů jsou značné rozdíly (Knotková-Čapková 2008: 121). Stále totiž existují země, které ve velké míře vytlačují ženu z veřejného života. Jsou jimi např. Afghánistán či Saúdská Arábie (Tureček 2007: 112). Zároveň ale existují země, kde jsou ženy téměř rovnocenné s muži a dosáhly vysokých postů v podobě ministryň či premiérek. Takovými zeměmi je např. Turecko, Pákistán a Bangladéš. V Indonésii získala žena dokonce post prezidenty (Knotková-Čapková 2008: 125).

V pojetí islámské víry je žena rovna muži a její role není o nic menší než role muže. V partnerství má nárok na stejná práva, která má muž, a přebírá taktéž stejnou zodpovědnost (Abd al'Átí 2010: 184). Na ženu se taktéž vztahují stejné náboženské povinnosti jako na muže, čímž je vyznání pěti sloupů islámského náboženství. Jsou jimi vyznání víry, modlitba, náboženská daň neboli almužna, půst v měsíci Ramadánu a pouť do Mekky (Knotková-Čapková 2008: 121). Ovšem během některých z těchto povinností jsou určité rozdílnosti mezi mužem a ženou. Je to způsobeno biologickou odlišností ženy, která se týká hlavně předpisů rituální čistoty ženy, která je spojována hlavně s obdobím menstruace a šestinedělím. Těmito faktory je ovlivněna rituální modlitba, půst a cesta do

Mekky, při níž musí být žena doprovázena mužem. Očistu musí žena provést v rituální lázni *Mikve* po menstruaci, šestinedělí a před svatbou. V době modlitby se ženy v mešitě modlí stranou z důvodu, aby muže nerozptyloval pohled na ženy a modlitba tak byla úplná a splnila svůj účel (Knotková-Čapková 2008: 122). Islámská společnost však obsahuje i některá práva, která znehodnocují postavení ženy a zvýhodňují postavení muže. Jsou jimi např. právo muže oženit se s více ženami, právo muže k rozvodu, nižší dědický nárok či upřednostňování otce při svěřením dítěte po rozvodu (Tureček 2007: 111). Právě mnohoženství a právo muže k rozvodu jsou hlavními záležitostmi, proti kterým islámské feministky vystupují a usilují o jejich změnu. V oblasti veřejného života jsou nejvíce limitovány ženy v Saúdské Arábii. Saúdská Arábie patří k zemím, která má jedny z nejpřísnějších sociálních zákonů, které se vztahují zejména na ženy. Saúdským ženám není dodnes dovoleno řídit auta, nesmějí se vyskytovat na veřejnosti bez svého muže či jiného příbuzného mužského pohlaví a musí se oblékat tak, aby bylo odhaleno co nejméně jejich kůže (Said 2013). Další zemí Blízkého východu, která je svými zákony vůči ženám jedna z nejpřísnějších, je Írán, jehož právním systémem je od roku 1979 právo šaría (Said 2013). Ženy jsou zde omezovány hlavně ve způsobu oblékání, jelikož jejich vlasy musejí být zakryty *hidžábema* jejich vlasy nesmějí být sepnuté do culíku. Nejvíce jsou však íránské ženy omezovány ve vysokoškolském studiu. Již roku 2006 vnesla vláda argument, že se příliš žen účastní vysokoškolského studia a způsobují tak sociální nerovnost a ekonomickou a kulturní nerovnováhu (Said 2013). Proto bylo ženám v roce 2010 zakázáno studium některých oborů, mezi něž patří zejména společenské vědy, studium lidských práv či obor ženských studií (Said 2013).

Jak již bylo výše o pojmu feminismu zmíněno, jako první ho v roce 1880 použila francouzská autorka a obhájkyň ženských práv Hubertine Auclert (Badran 2009: 242). Tímto termínem kritizovala mužskou dominanci a obhajovala nárok na ženská práva. V prvním desetiletí 20. století se pojem feminismus rozšířil také do angličtiny. Prvně do Velké Británie, poté po roce 1910 do USA a po roce 1920 byl pojem feminismus užíván i v Egyptě (Badran

2009: 242). Emancipace žen a vývoj feminizmu se však utvářely v islámské společnosti na různých místech, tudíž jejich formulace a požadavky vycházejí z místních podmínek a prostředí, neboť každá země se svým sociálním prostředím liší. Skutečné zrovnoprávnění žen se stalo od přelomu 19. a 20. století jedním z důležitých požadavků intelektuálů, kteří se v Egyptě hlásili k myšlenkám modernizační reformy islámu. Stoupenci zastávající tyto emancipační tendence se z počátku dožadovali zrušení polygamie, úpravy rozvodů soudní cestou a nárokovali právo na podání rozvodu ze strany ženy (Knotková-Čapková 2008: 131).

Termín islámský feminizmus začal být na globální úrovni vnímán až v 90. letech 20. století. V Íránu se pojem rozšířil ve spojení s časopisem *Zanan*, který založila Shahla Sherkat v roce 1992, ve kterém kritizovala právě patriarchální zákony (Badran 2009: 243). V Saúdské Arábii poprvé pojem islámský feminizmus použila Mai Yamani (1996) ve své knize *Feminism and Islam*. V Turecku jej poprvé v odborných článcích použily Yesim Arat a Feride Acar a také Nilüfer Göle ve své knize *Forbidden Modern* z roku 1990 k označení nového feministického konceptu, jenž se v Turecku nově formoval (Badran 2009: 243–244). Od poloviny 90. let se tak ponětí o islámském feminizmu dostalo i do dalších států vyznávající islám. Badran (2009: 244) také zdůrazňuje, že islámský feminizmus může být chápán a interpretován dvěma různými způsoby. Jedním z nich je chápání islámského feminizmu jako sociopolitického hnutí, které usiluje o zlepšení postavení ženy ve společnosti. Druhým z nich je způsob, který nabízí nový pohled na posvátné muslimské náboženské texty a snaží se o jejich reartikulaci ve prospěch ženského pohlaví. Cíl obou těchto směrů je však totožný, tedy zlepšení a zrovnoprávnění sociálního postavení ženy formou kritiky patriarchálního modelu společnosti.

3.2 Vývoj islámského feminizmu

Jak již bylo řečeno, téma ženské otázky se poprvé objevilo v Egyptě. Egypt byl první arabskou zemí, kde se ženské hnutí emancipovalo již před první světovou válkou, a stal se tak v této době předchůdcem feministického vývoje na Blízkém východě a v islámských zemích obecně. Ačkoliv hrál Egypt průkopnickou roli v oblasti ženské otázky a prvotním úsilím bylo zahájení činnosti na vzniku právních reforem v oblasti rodinného práva, částečného omezení polygamie a omezení přístupu mužů k rozvodům, tyto snahy se prakticky nepotkaly s jakýmkoliv úspěchem. Jiné arabské státy, např. Tunisko, Sýrie a Irák zavedly složitější opatření k učinění jednostranného rozvodu a především polygamie. Země, které polygamií zcela zakázaly, byly Tunisko a Turecko. Egypt se k zahájení reformy v této záležitosti nejvíce přiblížil roku 1927, kdy byl schválen návrh na zrušení polygamie a právo na rozvod jen ze strany muže, který byl však poté stejně odmítnut (Badran 2009: 175).

Tehdejšími zásadními tématy byly zejména otázky, které se týkaly vzdělání žen, bratraneckých sňatků, polygamie a rozvodů. Za první egyptskou feministku je považována Á'íša at-Tajmúríja, která pocházela z vysoce postavené rodiny a byla provdána právě za svého bratrance. První, kdo ale vůbec otevřel téma ženské otázky, byl právník a spisovatel Qásim Amín v dílech *Osvobození ženy* a *Nová žena* (Gombár 2009: 542). Dále pak ženské hnutí ovlivnila také spisovatelka Malak Hifní Nasíf dílem *Ženské záležitosti*, která prožila svůj život právě v polygamií (Gombár 2009: 542). Mezi lety 1907 a 1912 už byly patrné první známky v rámci progresivního vývoje tohoto hnutí (Ahmed 1992: 171). Jednou z nich byla Nabawíjá Músá, která jako první mladá žena dosáhla středního vzdělání. Britský poradce pro Ministerstvo školství byl hlavní překážkou v dosažení jejího vzdělání, protože jej nechtěl uznat jen proto, že byla ženou. I přesto v roce 1908 svého vzdělání dosáhla a tento incident nadále rozvířil nepokoje ve společnosti (Ahmed 1992: 171). Další známkou určité změny ve společnosti byla aktivita Malak Hifní Násif, když roku 1900 jako první žena přispěla svým článkem do novin a její myšlenky se brzy staly součástí kultivovaného lidského vědomí (Ahmed 1992: 171).

Několik nově založených škol pro dívky bylo dalším symbolem emancipačního hnutí. V této době začaly žít ženy literárním, intelektuálním a společenským životem. Výsledkem toho byl vznik rozmanitého feministického aktivismu. Ženy psaly do mnoha ženských časopisů, zakládaly organizace, jejichž cílem bylo zlepšení ženského intelektu. Jednou z prvních byla organizace *Society for Advancement of the Woman*, založena v roce 1908, která byla vedena v konzervativní islámské linii (Ahmed 1992: 172). Další významnou organizací tohoto typu byla *Intellectual Association of Egyptian Women*, kterou v roce 1914 založila Hudá Šaráwí a která zahrnovala budoucí významné feministky 20. a 30. let. Další byla *The Society of Mother of the Future* z roku 1921 a *Society of the New Woman* z roku 1919 (Ahmed 1992: 172). Na Egyptské univerzitě byla v roce 1908 otevřena řada přednášek pro ženy, které byly ovšem přístupné jen v pátek, kdy se ve škole nevyskytovali žádní muži a studenti. Tuto iniciativu projevila také Hudá Šaráwí ve spolupráci s ženami z vyšších vrstev (Ahmed 1992: 172). Po první světové válce se témata ženské otázky rozšířila kromě rodinných témat i o otázku angažovanosti žen ve veřejném životě. Zakladatelkou egyptského feministického hnutí byla Hudá Šaráwí, která získala vzdělání v arabštině, turečtině, perštině a islámu a taktéž byla provdána za svého bratrance. Následně v roce 1919 zorganizovala první ženský protestní průvod a v roce 1923 založila Egyptský svaz žen, v jehož čele stála po zbytek svého života (Gombár 2009: 542). V roce 1945 projevila další úsilí v boji za práva žen a založila Arabský svaz žen. Prvním úspěchem emancipace žen v Egyptě byl zákon z roku 1927, který částečně omezil polygamii, ačkoliv požadavkem bylo úplné zrušení. Následná politická emancipace se projevila až po revoluci v roce 1952 (Gombár 2009: 542).

Během prvních tří desetiletí 20. století se feministky staly viditelnými spíše po intelektuální stránce než po té politické či organizační. Malak Hifní Násif byla tou, která provedla ve svém novinovém článku jakousi feministickou analýzu, která je pokládána za první feministické vyjádření a je zásadní pro feministický diskurs islámského feminizmu (Ahmed 1992: 173). Výjimku však tvoří ty ženy, které v prvním desetiletí 20. století zakládaly lékárny, školky a

dobročinné organizace, které sloužily jak mužům, tak ženám. Některé organizace založené právě těmito ženami hrály v určitých oblastech velice důležitou roli. Jednou z nich byla např. organizace založená v roce 1908, která poskytovala klinickou, nemocniční a lékárenskou službu a stala mezi ženami velice populární. Organizace se nadále rozrostla a stala se jednou z největších nemocnic v Egyptě, načež byla v roce 1964 znárodněna (Ahmed 1992: 173–174). Za jeden z největších úspěchů islámského feminismu se považuje právní uplatnění marockého rodinného práva z roku 2004, který se týká rovného postavení mezi pohlavími (Badran 2008: 33). Oba manželé se současně stávají hlavou rodiny, polygamie je v podstatě nemožná a ženám je umožněno iniciovat rozvod. Marocké rodinné právo je považováno za nejvíce pokrokové v celé existenci rodinného práva a zároveň za vrchol dosavadního feministického úsilí (Badran 2008: 33).

4 ZÁKLADNÍ POŽADAVKY ISLÁMSKÉHO FEMINISMU

V následující kapitole se budu věnovat přístupu islámského feminismu ke vzdělání, volebnímu právu a rovným pracovním příležitostem. Otázka volebního práva patří v islámských zemích ke stěžejnímu právu, které bylo mnoha ženám právě v islámských státech ještě do nedávna odepřeno a setkalo s odporem společnosti. Poté se budu věnovat otázce vzdělání, která patří také mezi jedno ze stěžejních témat islámských feministek, jelikož se právo žen na vzdělání v některých islámských zemích také setkalo s nevolí společnosti. Následně zmíním přístup islámského feminismu k rovným pracovním příležitostem, které jsou v některých zemích dodnes ženám omezeny.

4.1 Přístup islámského feminismu ke vzdělání

Za dosažení rovných vzdělávacích možností musely ženy v islámských zemích také bojovat, v některých z těchto zemí však bylo vzdělání výrazně podporováno i samotnou vládou. Na získání rovného vzdělání v Egyptě měla velký vliv Nabawíja Músá, která jako první žena získala v roce 1907 středoškolské vzdělání a o 21 let později také vysokoškolský titul (Badran 2005). Kvůli jejímu úsilí mohly egyptské ženy později projít všemi úrovněmi vzdělávacího procesu. Zároveň byla také první ženou, která se stala ředitelkou dívčí školy a manažerkou, což byly pozice, které doposud zastávali jen muži. Zároveň přispěla svou knihou *Fruits of Life in Girl's Education*, která byla později převzata Ministerstvem školství jako vzdělávací program. První protikoloniální demonstrace, které se ženy účastnily v roce 1919, se Nabawíja Músá neúčastnila, aby neohrozila svůj post ředitelky na *Wardiyán Women Teachers' Training School* (Badran 2005). Roku 1919 byla přijata na univerzitu *Fuad I* (později *Cairo University*) první žena v historii univerzity (Osman 2012b). Období mezi roky 1920 a 1950 bylo pro egyptské feministky v oblasti vzdělání úspěšné. Roku 1925 byla pro dívky otevřena první státní střední škola *Shubra School*, jejíž studijní program se shodoval s programem chlapeckých škol, roku 1929 byla ženám zpřístupněna Egyptská univerzita a v

roce 1941 získala Suhajr Al-Oalamáwí jako první žena v Egyptě titul Ph.D. (Badran 2005). Náima Al-Ajúbí byla zase první ženou, která vystudovala práva na *Fuad I University*. Na počátku 50. let 20. století vzniklo několik vysokých škol i mimo Káhiru a byla vydána vyhláška, která snížila školné pro talentované studenty, načež se v 60. letech výrazně zvýšil počet studentek, které se svým počtem na některých fakultách vyrovnaly studentům (Osman 2012b).

Aktivistky v Íránu se také svým úsilím zasadily o progresivní vývoj vzdělání pro dívky. Hlavním podnětem pro jejich aktivity se stala ústava, která nezahrnovala jak volební právo, tak ani založení dívčích škol. Pro íránské ženy se otázka vzdělání stala vedle volebního práva prioritou, proto se rozhodly, že samy vytvoří vzdělávací systém určený dívkám a ženám. Již v lednu 1907 se uskutečnilo první setkání aktivistek, na kterém rozhodly o vytvoření několika škol pro dívky (Noury 2012). V témže roce bylo v Teheránu otevřeno několik dívčích škol jako např. *Chastity School* a *Mademoiselle School*. Zřizování škol pro dívky bylo v rozporu s představami vládních představitelů, kteří vzdělávání pro dívky pokládali za nepodstatné a několikrát pohrozili jeho zrušením. Íránské aktivistky ale v zakládání dívčích škol pokračovaly a k roku 1915 existovalo v Teheránu devět ženských asociací, 63 dívčích škol a kolem 2500 studentek (Noury 2012). V této době vznikly v Íránu také dvě specializované školy, byly jimi taneční škola ve městech Tabríz v roce 1927 a v roce 1945 v Teheránu, kde byla škola uznána Ministerstvem kultury a výtvarného umění (Noury 2012). Významným počinem byl také vznik *Teacher Training College* v roce 1918, tato instituce sloužila k vyškolení vyučujících, kteří nadále rozšířili oblast středního vzdělání pro dívky (Afkhami, nedatováno).

Během let 1925 až 1979 za vlády dynastie Pahlaví byl vytvořen značný pokrok v rámci vzdělávacího systému. V roce 1936 byla otevřena Teheránská univerzita, která jako první íránská univerzita přijímala studenty i studentky (Esfandiari 2015). V 50. letech již bylo patrné množství vystudovaných žen, které své vzdělání uplatňovaly dále. Začaly zakládat různé organizace za účelem zlepšení postavení žen. Jednou z prvních těchto organizací byla *New*

Path založená Mehrangiz Dowlatshahi roku 1955, následující rok založila Safieh Firouz organizaci *Women's League of Supporters of the Declaration of Human Rights*, která hájila zejména politická práva pro ženy (Afkhami, nedatováno). Írán byl ke konci 20. století považován za jednu z nejvíce progresivních zemí, která snížila propast mezi vzděláním pro dívky a chlapce. Studentky tvořily dokonce až 60 % celkového počtu vysokoškolských studentů (Esfandiari 2012). V roce 2012 však došlo ze strany vlády k rozhodnutí snížení počtu studentek, respektive k zakázání studia některých oborů jako je např. inženýrství, účetnictví, učitelství a chemie. Důvodem k této skutečnosti byl fakt, že vzdělané ženy začaly vzbuzovat obavy. Vzdělání totiž začalo ženám poskytovat větší uvědomění si svých práv a jejich následné dožadování, což začalo narušovat zakořeněnou kulturu muže jako živitele a hlavy rodiny (Esfandiari 2012).

Největší propast mezi vzděláním pro dívky a chlapce je z arabských zemí patrná v Jemenu. První ženou, která tu začala hájit vzdělání pro dívky, byla Wáhíba Faráa, která vystudovala univerzitu v Egyptě v 80. letech 20. století a zároveň se roku 2001 stala první ženou v jemenské vládě. V roce 1996 založila první soukromou vysokou školu pro dívky *Queen Arwa University* (Faisal 2014). V dnešní době na univerzitách v Jemenu studuje pouze 15 tisíc studentek vedle 60 tisíců studentů a jen 11 % z univerzitních absolventů jsou ženy (Faisal 2014). Jen polovina dívek se zároveň účastní základního vzdělání a dvě ze tří žen v zemi jsou negramotné, většina rodin totiž umožní vzdělání raději synovi nežli dceři. Samotnou aktivitu ke zvýšení přístupu dívek k základnímu a střednímu vzdělání začalo vykonávat samotné Ministerstvo školství, jehož programy opravdu zvýšily počet dívek v základním vzdělání. V roce 2001 se pouze 33 % dívek podílelo na základním vzdělání, načež se počet k roku 2011 zvýšil na 53 %, od této doby se však čísla nijak výrazně nezvýšila a předpoklad rovného vzdělání pro dívky a chlapce je odhadován k roku 2025 (Faisal 2014). Nízká účast na vzdělání dívek v Jemenu je přisuzována hlavně sociokulturním faktorům, jako jsou např. sňatky v nízkém věku, které brání dívkám ve výuce, nebo nedokončení školy, dále je to neochota ze strany rodičů posílat dívky do škol, kde probíhá smíšená výuka,

nedostatek finančních prostředků a celkový negativní přístup ke vzdělání dívek (Irin 2007).

Saúdská Arábie byla poslední zemí v Perském zálivu, která zavedla sekulární vzdělání. V Saúdské Arábii se první iniciativa v dosažení vzdělání datuje již k roku 1940, kdy Ministerstvo pro vyšší vzdělání umožnilo studovat několika studentům v zahraničí (Hamdan 2005: 48). Fatina Amín Šakir chtěla využít té samé možnosti, ale její žádost byla zamítnuta. Z mravních důvodů nebylo mladé ženě studium v zahraničí povoleno. Fatina s podporou svého otce však podala žádost až ke králi Saudské Arábie. Stala se také první ženou v Saudské Arábii s titulem Ph.D. z americké univerzity. Manželka krále Fajsala, Iffat Al-Thunaján, byla další významnou ženou, která podporovala vzdělání pro ženy. Iffat založila první dívčí školu v roce 1956, což v konzervativní společnosti Saúdské Arábie vzbudilo znepokojení (Hamdan 2005: 49). Král Fajsal s manželkou však vzdělání pro dívky velice podporovali a plánovali otevření první dívčí akademie ve městě Džidda, načež se *House of the Affection* stala první dívčí akademií v celé zemi (Hamdan 2005: 48–49). V roce 1960 si vyžádala Národní komise složená z náboženských představitelů kontrolu nad vzděláváním dívek po celé zemi a v tom samém roce založila Iffat v Rijádu první dívčí univerzitu *Kulliyat Al Banat* (Hamdan 2005: 49). Dále byla založena Saúdská progresivní asociace, která poskytovala v Rijádu bezplatné kurzy pro negramotné ženy, což pro ně znamenalo určitou participaci ve společnosti a naplnění jiné role než role ženy v domácnosti.

Vzdělání pro dívky se potkalo s velkým odporem ze strany konzervativních náboženských představitelů, kteří souhlasili jen za určitých podmínek. Dívčí školy měly být např. ohraničeny vysokými zdmi, vstupy měly být monitorovány a zásadně v zadní části budovy. Ke každé škole, ať už základní či vysoké, byli přiděleni dva muži, kteří kontrolovali identitu každé studentky a celkově se starali o bezpečnost uvnitř budovy, než si studentky vyzvedli jejich otcové či bratři. Ačkoliv se otevírání oficiálních dívčích škol potkalo s odporem a nenáboženské vzdělání pro dívky bylo považováno za zbytečné až nebezpečné, k

roku 1981 se počet studujících dívek téměř vyrovnal počtu studentů (Hamdan 2005: 49–50). Od roku 1960, kdy bylo dívkám poprvé poskytnuto oficiální vzdělání, stoupl počet institucí, které nabízely vzdělání v roce 1960 z 15 na 155 v roce 1970 (Hamdan 2005: 51). Roku 1979 byla v Rijádu dívkám zpřístupněna první univerzita *Riyadh's King Saud Universit*, která zahrnovala předměty, jako byl anglický a arabský jazyk, historie a geografie, v 80. letech se kampus rozšířil o další fakulty s obory, kterými byly např. veřejná administrativa, lékařství, zubní lékařství, ošetrovatelství a učitelství (Hamdan 2005: 51). Ačkoliv se přístup ke vzdělání pro ženy od 60. let 20. století rapidně zvýšil, zůstávají některé obory studentkám v Saudské Arábii nepřístupné. Nejsou jim povoleny např. obory jako inženýrství, farmacie, geologie, ropná studia a politické vědy (Hamdan 2005: 53). Do nedávna bylo ženám znepřístupněno i studium práva. To se však změnilo v roce 2004, kdy byl ženám tento obor zpřístupněn a první studentky práv tak promovaly v roce 2008, načež ale nemohly vykonávat obor v praxi, což se změnilo pět let poté a k roku 2016 získalo licenci k vykonávání této činnosti až 67 žen (Zoepf 2016).

4.2 Přístup islámského feminismu k volebnímu právu

Současná společnost již vnímá ženské volební právo téměř jako nedílnou součást této doby, jsou ovšem země, kde získaly ženy volební právo poměrně nedávno nebo země, které ženské volební právo omezují na základě určitých podmínek. Mezi posledními zeměmi, které poskytly ženám volební právo, byly zejména islámské země Blízkého východu. Volební právo bylo ženám poskytnuto v různých časových horizontech po celém světě. Poslední zemí světa, která poskytla ženám volební právo, byla Saúdská Arábie v roce 2015 (Giacomo 2015). V případě Saúdské Arábie se jedná jen o volební právo v rámci komunálních voleb, jelikož tu není volený parlament. Mezi další islámské země, kde získaly ženy volební právo mezi posledními ve světě, patří např. Bahrajn r. 2002, Jordánsko r. 1974, poprvé však volily r. 1989, Katar r. 1999, Kuvajt r. 2005, Spojené arabské emiráty r. 2006 a Omán r. 2003 (Women Suffrage and

Beyond, nedatováno). Např. ženy v Libanonu získaly volební právo již v roce 1953, ale volit mohou, jen pokud mají absolvované vzdělání v podobě základní školy (Kužvart 2013). V případě Ománu byli v politické participaci omezeni jak ženy, tak muži, neboť členy Poradní rady jmenoval sám sultán. Teprve v roce 2003 získaly všeobecné volební právo ženy ve věku 21 let (Deeb 2005). Následně dosáhly ženy největšího úspěchu, poprvé totiž byla ženě udělena funkce ministryně, čtyři ženy získaly post náměstkyně a dvě ženy post velvyslankyně. Právo žen na pokojné shromažďování a sdružování ve spolky je omezeno v rámci ománských zákonů a všechny pořádané aktivity tak nejdříve žádají o souhlas vlády. Ženy v Ománu tak začaly využívat práva k přístupu a šíření informací tak, že v roce 2003 souhlasily s vytvořením *Organization of Arab Women*, která zároveň slouží jako specializovaný vládní úřad v rámci Ligy arabských států (Deeb 2005).

Další zemí, která schválila ženské volební právo relativně nedávno, je Kuvajt. Volební právo tu ženy získaly v roce 2005, ačkoliv nezávislým byl už v roce 1961 (Reese, nedatováno). Od roku 1962 bylo totiž odepřeno volební právo všem kromě mužů starších 21 let (Sun 2016). Poté se začaly objevovat aktivity spojené s bojem za volební právo žen, které v počátcích nebyly nijak výrazné, postupně ale nabíraly na intenzitě. Ženy, které byly mezi prvními absolventkami kuvajtských univerzit, se v roce 1963 spojily a založily *Women's Cultural and Social Society* (Sun 2016). Jejich cílem bylo zvýšení povědomí o ženské otázce, povzbudit kuvajtské ženy a dát jim příležitosti k úspěchu. Považovaly participaci žen za důležitou jak ve společenských, kulturních, ekonomických, tak politických aspektech života. Aktivity počínaly kampaněmi, změnily se z legislativního k právnímu úsilí, využívaly *lobby* a přímé nenásilné akce. První odvážnější, ale nenásilný způsob nepokojů projevilo hnutí v roce 1996, kdy asi 500 žen zastavilo na hodinu svou práci a dožadovalo se volebního práva (Sun 2016). V roce 2002 následovala další demonstrace. Tentokrát několik žen v blízkosti dvou registračních volebních center protestovalo s transparenty. V roce 2003 byly kuvajtské ženy o něco více rozhodné v boji za volební právo, když vyšlo do ulic více než tisíc žen (Sun 2016). Tato kampaň však také nepřinesla

žádné velké úspěchy. Během voleb v roce 2003 uspořádaly kuvajtské ženy imitované tajné hlasování, kde symbolicky odevzdaly své preference. V březnu 2005 se konala další demonstrace, při níž se shromáždilo na tisíc demonstrujících před budovou kuvajtského parlamentu (Sun 2016). Mnoho z žen bylo oblečeno v bledě modré barvě, která symbolizovala úsilí za ženské volební právo. Téhož roku 17. května schválil parlament zákon, který umožňoval ženám volit a být voleny do úřadu, čímž byla úspěšně završena tzv. Modrá revoluce, která byla symbolem čtyřicetiletého boje za volební právo žen (Sun 2016).

V Egyptě získaly ženy volební právo v roce 1956, tedy 33 let poté, co se první feministky dožadovaly volebního práva (Reese, nedatováno). V případě Egypta se první ženy bojující za svá práva nejprve staly součástí celostátních stávek a protestů, které byly pořádány proti britské koloniální vládě. V roce 1919, kdy byl vytvářen tlak na vytvoření ústavy, nebyla nikterak zmíněna ženská práva a rovná práva mezi muži a ženami nebyla nijak diskutována (Al-Ali 2002: 5). Fakt, že bylo ženám po získání nezávislosti odepřeno v roce 1923 volební právo, bylo kritizováno mladou egyptskou povstalkyní Mounirou Thabet, která veřejně kritizovala národní představitele. Thabet poté založila týdenní magazín *Al-Amal (Naděje)* obhajující volební právo pro ženy a změnu statusu žen a jejich práv, kterými byly ženy omezeny jak ve sňatku, tak rozvodu (Osman 2012a). Následný nárůst feministických aktivistek zaznamenal Egypt v roce 1923, kdy Hudá Šarawí založila *Egyptian Feminist Union* (dále jen EFU), jejíž agendou byla právě politická práva pro ženy, dále změny v právním statusu, které se týkaly zejména mnohoženství a práva na rozvod, rovné střední a univerzitní vzdělání a rozšíření profesních možností (Al-Ali 2002: 3). Další aktivitu v boji za volební právo projevila Doria Shafik, která v roce 1948 založila skupinu *Bint El-Nil (Dcery Nilu)*, která byla novým posíleným feministickým hnutím (Al-Ali 2002: 6). Hlavním cílem tohoto hnutí bylo právě nárokování politických práv pro ženy. Součástí byly aktivity jako podpora programů pro zvýšení gramotnosti, kampaně pro zlepšení kulturních, zdravotních a sociálních služeb. Kampaň za politická práva byla svázána se sociálními reformami.

Ve 40. letech ženská hnutí nabírala odlišné směry, některá se orientovala na aristokratickou dobročinnost, *Bint El-Nil* se stala směsí několika dobročinných činností, zvyšování feministického povědomí a politických protestů. *Lagnat al-Shabaat* (*Komise mladých žen*), kterou založily Ceza Nabrawi a Inji Afatoun a oživily tak působení EFU, přitahovala zejména prokomunisticky smýšlející ženy, kterým bylo vládou zabráněno vybudování vlastní organizace. Feministický aktivismus se začal vytrácet s vládou Gamála Násira, což bylo výsledkem přísné kontroly politického aktivismu a zákazu jakýchkoliv autonomních organizací. Stát si monopolizoval téma ženských záležitostí a vyjádřil jej jako záležitost sociální péče prostřednictvím Ministerstva sociálních věcí (Al-Alí 2002: 5–7). Když se ženy opakovaně dožadovaly volebního práva, náboženské autority vydaly prohlášení proti rovnosti žen a mužů. V roce 1952 zveřejnil nejvyšší představitel náboženského práva Šejk Hassanein Makhlouf nábožensko-právní stanovisko, ve kterém prohlašoval, že ženy nejsou oprávněny volit do parlamentu kvůli jejich nekompetentnosti (Osman 2012b).

Následně se objevily protesty proti ovládnutí a kontrolování země. Např. v březnu 1954 vystoupili novináři a s nimi zakladatelka *Bint El-Nil* spolu s dalšími osmi aktivistkami, aby vyjádřily odpor vůči úředníkům, kteří zemi ovládali (Osman 2012b). Součástí byly také hladovky, které držely, aby zdůraznily své úsilí v boji za volební právo. Tato stávka byla potlačena a žádné výsledky nepřinesla, naopak požadavek volebního práva byl o to více zdůrazňován jako neslučitelný s ženskou přirozeností. Dva roky poté získaly ženy volební právo a dvě z pěti kandidujících žen získaly křeslo v parlamentu. V roce 1962 se stala poprvé ministryní žena a později získaly další ženy funkce velvyslankyň a vysoce postavených vládních zaměstnanců (Osman 2012b).

Ženy v Íránu získaly volební právo v roce 1963 a i v této zemi měly ženy výraznou zásluhu na jeho získání (Reese, nedatováno). Během tzv. Konstituční revoluce v letech 1905–1911, kdy se ženy zapojily do celonárodních protestů, si uvědomily, že potenciálem pro upozornění na ženské záležitosti je právě politická organizovanost a její činnost. První průkopnické feministky tak

zakládaly tajné spolky, kde sdílely názory o postavení žen ve společnosti, přičemž se několik žen vyjádřilo pro argument získání volebního práva. V roce 1911 byl ženami z těchto spolků předložen návrh do parlamentu, který by poskytoval ženám volební právo a vytvoření vlastní asociace (Mahdi 2004: 428). Tyto aktivity byly většinou odepřeny hlavně náboženskými představiteli, kteří je pokládali za protichůdné vůči islámskému právu. Během let 1910 až 1932 založily ženy několik organizací a publikovaly několik časopisů, v nichž upozorňovaly na téma ženských záležitostí, a tímto způsobem vzrostly aktivity prvních iránských feministek.

S rostoucím vlivem vlády Rezy Šáha Pahlavího ve 20. letech trpěla ženská hnutí omezeností diktátorského režimu, jelikož ten netoleroval žádné nezávislé organizace, natož protipatriarchální ženská uskupení a v roce 1932 oficiálně zakázal poslední ženské uskupení *Jamiat-e Nesvaan-e Vatankhaah-e Iran* (*Vlastenecká ženská liga Íránu*) (Mahdi 2004: 429). Dva roky poté však sám inicioval vznik vládou kontrolované organizace pro ženy *Kaanoon-e Baanovaan* (*Dámské centrum*), v jejímž čele stála jeho dcera Ashraf Pahlaví. Po 2. světové válce, kdy byla země oslabena a Rezá Šáh abdikoval, se situace v zemi uvolnila a vzniklo několik nových organizací.

Roku 1951 se setkaly Mehrangiz Daulatshahi a Safeyeh Firouz s Muhammadem Rezá Pahlavím a vyjádřily apel na získání volebního práva pro ženy (Mahdi 2004: 431). V následujícím roce některé z organizací opětovně poslaly petice do parlamentu. Muhammad Rezá následně eliminoval veškeré nezávislé politické strany a organizace. Ačkoliv ženské organizace kontrolované vládou svou působnost neztratily, jejich směřování a podstata byly vládou silně ovlivňovány. Vláda poté všechny organizace centralizovala, sjednotila jejich vedení a depolitizovala jejich požadavky. V roce 1958 tak bylo 14 organizací zastřešeno pod *Shoraa-ye Ali-ye Jamiat-e Zanaan-e Iran* (*Vysoká rada iránských žen*) a v roce 1966 byla definitivně nahrazena *Saazemaan-e Zanaan-e Ira* (*Organizace žen Íránu*), která vydržela do konce roku 1979 (Mahdi 2004: 432). Během roku 1959 bylo jedním z hlavních témat v parlamentu právě ženské

volební právo, načež v roce 1962 předložil ministr Assadollah Alam parlamentu návrh, který poskytoval ženám volební právo a právo být volen v městských a provinčních volbách, premiér však tento návrh stáhl (Girgis 1996). Tato situace vyústila v uspořádání jednodenní stávký hned v několika profesích. Dva dny po stávce proběhlo referendum o podpoře Šáhova šestibodového programu. Ženy vkládaly své volební lístky do oddělených volebních urn a svými hlasy prokázaly ohromnou podporu, načež jim bylo 27. února 1963 poskytnuto volební právo a právo být volen (Girgis 1996).

Saúdská Arábie se v roce 2015 stala poslední zemí, která poskytla ženám volební právo, kterým tu disponují jak muži, tak ženy jen v komunálních volbách (Giacomo 2015). Téhle skutečnosti však také předcházely protesty a kampaně. Ženám byla účast ve volbách odepřena již v roce 2005 s argumentem, že na to země nebyla připravena. Poté byla feministkami vytvořena organizace, která reprezentovala ženy ze všech částí země, jejímž cílem bylo dosáhnout efektivní a rovné participace žen ve volbách. Věřily, že každá žena v zemi má právo ovlivnit komunální volby a považovaly tuto roli za nezbytnou. Součástí byla také kampaň na sociální síti *Facebook*, kde naléhaly zejména na muže k jejich podpoře. V následujících volbách v roce 2011 bylo ženám volební právo opět odepřeno (Jadaliyya 2011). V důsledku toho vznikla kampaň *Baladi (Má země)*, která spojila několik aktivistek z celé země. Jednou z hlavních aktivistek za volební právo byla Samar Badawi, která byla za své aktivity několikrát vězněna. Když jí byla v roce 2011 odepřena účast ve volbách, podala žalobu proti Ministerstvu komunálních a venkovních záležitostí. Na tuto skutečnost zareagovaly USA a ocenily ji jako první ženu, která takto bojovala za volební právo žen v Saúdské Arábii. Několik měsíců poté bylo ženám volební právo uznáno a volit mohly poprvé v roce 2015 (Badawi 2015).

4.3 Přístup islámského feminismu k rovným pracovním příležitostem

Kvalita a přístup ke vzdělání se v mnoha islámských zemích zlepšily a ženám se dostává téměř stejných vzdělávacích možností. V některých zemích tvoří studentky dokonce větší počet než je počet studentů, ale participace žen na trhu práce je výrazně nízká. Nejnižší míra žen na trhu práce v rámci celého světa je z islámských zemí v regionu Blízkého východu a severní Afriky, přičemž nejnižší míra pracujících žen je v Jemenu, následuje Sýrie, Jordánsko, Írán, Maroko, Saudská Arábie, Alžírsko, Libanon, Egypt, Omán, Tunisko, Mauritanie a Turecko (El-Swais 2016). Tuto skutečnost ovlivňují tři hlavní faktory, kterými je patriarchální struktura států v tomto regionu, dále pak dominující veřejný sektor a celkově nehostinné podnikatelské prostředí pro ženy. Zejména socioekonomické prostředí zemí bohatých na ropu zrazuje ženy v pracovních příležitostech, ačkoliv ve vzdělání je tomu naopak. V těchto zemích tvoří ženy většinu univerzitních studentů, muži nemají totiž dostatečnou iniciativu ke studiu, neboť i tak jsou vládou v pracovních příležitostech upřednostňováni. Převážná většina pracovních míst pro ženy se pohybuje hlavně ve veřejném sektoru (El-Swais 2016). V zemích, jejichž hlavním zdrojem bohatství je ropa, dominují ženy zejména ve službách, a v zemích, jejichž dominantním sektorem je zemědělství, dominují hlavně právě v zemědělství.

Zemědělství je také primárním poskytovatelem zaměstnání v regionech, které neposkytují zrovna kvalitní vzdělání a míra negramotnosti je poměrně vysoká (ElSafty, nedatováno). Ve většině islámských zemí regionu Blízkého východu a severní Afriky nejsou součástí ani kvóty pro zastoupení žen v parlamentu. Např. země jako Jordánsko, Džibutsko a Egypt ponechávají 10 % křesel v parlamentu pro zastoupení žen, Maroko má vyhrazených 15 % a Irák až 25 % (The World Bank 2016). V justičním systému jsou ženy zastoupeny ještě méně než v politickém a v žádné zemi Blízkého východu a severní Afriky není žádná soudkyně nejvyššího soudu. Maroko je např. jedinou zemí v tomto regionu, která zrušila zákon o nepřístupnosti bankovních úvěrů ženám. Zároveň jsou Maroko, Džibutsko a Alžírsko jedinými islámskými zeměmi, které

prostřednictvím zákona zastávají rovné platové ohodnocení za stejnou práci a jsou tak proti diskriminaci pohlaví v zaměstnání (The World Bank 2016).

V některých zemích jsou určité profese ženám odpírány, jako je např. inženýrství, věda, manažerství, zmiňované soudnictví apod. Např. v Iráku bylo ale ženám umožněno vykonávat policejní službu, neboť bylo nepřipustné, aby policista prohledával ženy během kontroly. Stejně je tomu také v oboru lékařství. Ženám byl umožněn tento obor proto, aby nedocházelo k situacím, kdy doktor nebude moci vyšetřit ženu (Qantara, nedatováno). Ačkoliv ženy v Saúdské Arábii nemohou dosud řídit auta, už v roce 1980 jim byly poskytnuty bankovní služby, které byly vyhrazeny pouze ženám (Martin 1982). Obor, ve kterém dosud dominovali hlavně muži, se stal přístupný i ženám, které mohly začít využívat stejných služeb, jakých využívali muži, a zároveň se otevřela nová pracovní místa po ženy v novém oboru. Stejně tak je tomu v oboru práv, kde mohou ženy v Saúdské Arábii vykonávat od roku 2013 právnickou praxi (Zoepf 2016).

Nejvýraznějšími protesty, za kterými stojí nejen islámské feministky, jsou v islámských zemích hlavně protesty proti pracovním podmínkám a platům v továrnách na oblečení, ve kterých pracují ženy za velice nízké mzdy, v dlouhých časových intervalech a v drsných pracovních podmínkách. Nejvíce těchto továren se nachází v Indonésii a Bangladéši. V případě Bangladéše se jich v zemi nachází až 4500 a zaměstnávají čtyři milióny zaměstnanců (Hindustan Times 2016). Jelikož oděvní průmysl tvoří až 80 % bangladéšského exportu, jakékoliv protesty a stávky mají vysoký dopad na ekonomiku země, proto jsou jakékoliv stávky a protesty potlačeny, nebo dochází k propuštění stávkujících a nabírání jiných žen. Ženám v těchto zemích však často nezbývá jiné možnosti, jelikož je to jedna z mála prací, za kterou mohou získat nějaký výdělek, kterým přispějí do rodinného rozpočtu. Ženy v islámských zemích čelí rozsáhlým omezením, které jim brání v pracovních příležitostech. V islámské společnosti musí vdaná žena získat povolení od svého manžela, aby se mohla ucházet o některé zaměstnání, což se právě často potýká s odporem. Jedním z hlavních důvodů je však oddanost rodině, která je v islámu zakořeněna. Pro ženu v islámské společnosti je péče o

domácnost, děti a manžela hlavní prioritou. V islámských zemích je obecně na ženy, které chtějí budovat kariéru, nahlíženo s nedůvěrou, protože tak odkládají rodinu na druhé místo. Ženy vykonávající manažerské a jiné vyšší posty jsou většinou obklopeny muži, kteří těmto oborům dominují, vydělávají méně než jejich kolegové a nemají nárok ani na daňové výhody, což je také důvodem, proč je v těchto oborech žen málo (Kaspar 2010).

Závěr

Cílem mé bakalářské práce byla komparace západního a islámského feminizmu, respektive témat, kterými se oba typy feminizmu věnují. Pro srovnání jsem si stanovila tři hlavní komparační kritéria, která zároveň pokládám za hlavní mezníky při formování obou feminizmů od konce 18. století až do konce 20. století. Prvním z kritérií byla otázka rovného přístupu ke vzdělání. Jak v západní, tak v islámské společnosti byly aktivity feministek v získání přístupu ke vzdělání podobné. Ze strany aktivistek se jednalo zejména o zakládání škol pro dívky či organizací, které právo na vzdělání hájily. Vlivnou roli si v západní společnosti v oblasti vzdělání získala britská autorka Mary Woolstonecraft, která už na konci 18. století právo na vzdělání pro ženy obhajovala a kritizovala jeho dosavadní systém. Na Západě se feministky nesetkaly s přílišným odporem společnosti a vzdělání na všech úrovních bylo zpřístupněno poměrně rychle. Až v druhé polovině 20. století bylo vysokoškolské vzdělání zejména pro ženy v USA kritizováno ze strany vysokoškolských představitelů, kteří jej pokládaly za zbytečné. K této skutečnosti přispěla americká feministka Betty Friedan, která systém vysokoškolského vzdělání značně kritizovala a přispěla k odlišnému vnímání této skutečnosti, což následně americká společnost přijala a dnes je vysokoškolské vzdělání pro ženy na Západě naprosto přirozené.

V islámských zemích se požadavek přístupu ke vzdělání začal objevovat až se získáním nezávislosti států. V islámské společnosti měla značný vliv na otázku vzdělání Nabawíja Músá z Egypta, která se stala první muslimkou s vysokoškolským titulem. Ke změně systému vzdělání přispěla svou knihou, která byla později přijata jako oficiální vyučovací program. Její činnost spočívala také v otvírání škol pro dívky, což se rozšířilo i do dalších islámských zemí. V Íránu se aktivistky setkaly s větším odporem společnosti, která školy pro dívky považovala za zbytečné a hrozila jejich zrušením. Přesto že Teheránská univerzita byla první, která přistoupila ke koedukaci, je dnes v Íránu přístup ženám k některým oborům značně omezený, jelikož vzdělané ženy začaly představovat hrozbu pro společnost. Vzdělání žen totiž není v islámské společnosti považováno za důležité kvůli následnému uplatnění žen v

zaměstnání, které je určeno zejména mužům. Přístup ke vzdělání tak pokládám zejména v západních zemích za naplněný, ovšem v islámských zemích jsou ženy dodnes hlavně na vyšší úrovni vzdělání omezovány, čemuž přisuzuji i vliv jiného historického vývoje této oblasti, což se odrazilo zejména se získáním nezávislosti států, neboť islámské feministky začaly být aktivní později než feministky na Západě. Vzdělání jednoznačně působilo v obou společnostech jako stimul pro následné uvědomění si svých práv, o která se později ženy ucházely. Spíše než v západní společnosti jsou vzdělané ženy v islámské společnosti vnímané jako hrozba, která by mohla ohrozit právě zakořeněnou patriarchální strukturu.

Otázka volebního práva je jak v západním, tak islámském feminizmu právem, které ženy pokládají za zásadní, a které jim zároveň poskytuje rovnoprávnost s muži a občanský status. Za volební právo vyvíjely ženy v obou společnostech značné úsilí a také se v některých státech setkaly se značným odporem společnosti. Činnost za získáním volebního práva v obou společnostech spočívala zejména v protestech, hromadných pochodech, stávkách apod. Zejména militantní křídlo britských sufražetek si svými aktivitami získalo odpor, aktivistky byly zatýkány a vězněny. Významná byla aktivistka Emily Pankhurst z VB, jejíž militantní aktivity se staly inspirativní pro americké a jiné aktivistky. V islámských zemích se podobné aktivity nekonaly, ženy zde protestovaly a stávkovaly, což bylo v rámci mezí, které si v těchto zemích mohly dovolit. O nejvýraznější činnost v islámských zemích se zasloužila Samar Badawi v Saúdské Arábii, která byla za své aktivity také několikrát zatčena. Její činnost se také vyznačovala kampaní na sociální síti. Volební právo pro ženy v západních zemích se po relativně dlouhé době stalo naplněné. Ačkoliv byla Saúdská Arábie poslední islámskou zemí, která ženám v komunálních volbách poskytla volební právo, jsou stále ženy v jiných islámských zemích omezovány získaným vzděláním apod. Ženy jsou limitovány i v politickém prostředí, do kterého buď nemají přístup, nebo mají omezený přístup, což je opět důsledkem islámské tradice, která nepovažuje ženy za dosti hodnotné této činnosti. Počáteční představa o získání svéprávnosti získáním volebního práva tak v islámském světě

rozhodně naplněna nebyla, jelikož jsou tu ženy stále značně omezovány, volební právo jim poskytuje alespoň částečnou participaci v politickém životě.

Z poznatků, které jsem při práci získala, tak považuji roli islámského feminismu za důležitou, neboť aktivity žen dosáhly již značných pokroků, jakými je např. možnost vzdělání a získané volební právo. Myslím si ale, že v islámském prostředí existuje spousta dalších záležitostí, které ženy utlačují či omezují v jejich společenském postavení a životě. Tímto mám na mysli např. zákonného zástupce mužského pohlaví, což nejvíce pociťují ženy v Saúdské Arábii, či mnohoženství. Má práce byla omezena kritérii, která jsem si stanovila, uvědomuji si však, že jak západní, tak islámský feminismus se zabývá řadou dalších témat, která jsou dodnes aktuální. Kritéria, kterým jsem se věnovala, považuji v rámci možností, které ženy zejména v islámské společnosti oproti té západní měly, za relativně úspěšně prosazená. Ženy v západní společnosti dosáhly výraznějších úspěchů než v islámské, což ale přisuzuji prostředí a společnosti, ve kterém se islámský feminismus vyvíjel. Dominance patriarchální struktury společnosti ovlivnila přístup ke vzdělání, které je pro ženy vzhledem k následnému uplatnění v zaměstnání téměř zbytečné.

Proto docházím k závěru, že některá témata mají západní a islámský feminismus společná. Je to např. vzdělání, které bylo zásadním krokem pro uvědomění si svých práv, o která poté ženy začaly bojovat, dále pak požadavek volebního práva, díky kterému se staly občany jako muži a měly možnost podílet se na rozhodování v politickém dění. Požadavek rovných platů a pracovních příležitostí je všeobecně zásadní a obzvlášť proto, že je stále aktuální jak v západním, tak islámském prostředí. Postavení žen ve společnosti bylo na Západě ještě donedávna, nebo je dodnes chápáno hlavně jako role hospodyně. Cílem feministek tedy bylo získání rovných pracovních příležitostí a následného ohodnocení. Ačkoliv tvoří ženy z islámských zemí celosvětově malé procento na trhu práce, je tu tato problematika vnímána také jako zásadní skutečnost, která ženy limituje. Jedná se zejména omezená pracovní místa, která nemohou ženy vykonávat a která jsou určena zejména mužům. Zároveň pokládám za

rozhodující civilizačně-kulturní prostředí, ve kterém se oba typy feminismu nacházejí. V islámské společnosti totiž stále zůstává výrazněji zakořeněna patriarchální struktura společnosti, která ženy a jejich postavení ve společnosti ovlivňuje více než ženy v západní společnosti, a muži v islámském světě tvoří téměř přirozenou dominanci.

Seznam pramenů a literatury

- Abd al-'Átí, Hammudah (2010). *Zaostřeno na islám* (Praha: Ústředí muslimských obcí).
- Abrams, Lynn (2005). *Zrození moderní ženy* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).
- Afkhami, Mahnaz (nedatováno). The Women's Organization of Iran: Evolutionary Politics and Revolutionary Change. *Foundation for Iranian Studies*. (<http://fis-iran.org/en/women/organization/introduction>, 26. 3. 2017).
- Ahmed, Leila (1992). *Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate* (London: Yale University Press; New Haven: Yale University Press).
- Al-Ali, Nadjé S. (2002). The Women's Movement in Egypt, with Selected References to Turkey. *Programme Papers on Civil Society and Social Movements* 5 (1), s. 1–37.
- Alter, Charlotte (2015). Here's the History of the Battle for Equal Pay for American Women. *TIME*. 14. 4. 2015 (<http://time.com/3774661/equal-pay-history/>, 25. 2. 2017).
- Badawi, Raif (2015). Saudi Samar's Activist Struggle: Samar Badawi. *Raif Badawi*. 27. 6. 2015 (<http://www.raifbadawi.org/news/item/668-saudi-samar%E2%80%99s-activist-struggle-samar-badawi.html>, 22. 3. 2017).
- Badran, Margot (2005). Egyptian Feminism in a nationalist century. *Mediterranean Women*. 2. 1. 2005 (http://www.mediterraneas.org/article.php3?id_article=178, 26. 3. 2017).
- Badran, Margot (2008). Engaging Islamic Feminism. In: Kynsiletho, Anitta ed., *Islamic Feminism: Current Perspectives* (Tampere: Tampere Research Institute), s. 25–36.

Badran, Margot (2009). *Feminism in Islam: Secular and Religious Convergences* (Oxford: Oneworld Publications).

Beauvoir, Simone de (1966). *Druhé pohlaví* (Praha: Orbis).

Benjamin, Marina (2016). Coeducation at university was - and is - no triumph of feminism. *Aeon*. 8. 11. 2016 (<https://aeon.co/ideas/coeducation-at-university-was-and-is-no-triumph-of-feminism>, 28. 2. 2017).

Boissoneault, Lorraine (2017). The Original Women's March on Washington and the Suffragists Who Paved the Way. *Smithsonian.com*. 21. 1. 2017 (<http://www.smithsonianmag.com/history/original-womens-march-washington-and-suffragists-who-paved-way-180961869/>, 31. 3. 2017).

Bunkle, Phillida (2016). The 1944 Education Act and Second Wave Feminism. *Women's History Review* 25 (5), s. 791–811.

Burkett, Elinor – Brunnel, Laura (2016). Feminism. *Encyklopedia Britannica*. 14. 7. 2016 (<https://www.britannica.com/topic/feminism>, 31. 3. 2017).

Castro, Ginette (1990). *American feminism: A contemporary history* (New York: New York University Press).

Cott, Nancy F. (1987). *The Grounding of Modern Feminism* (New York: Vail-Ballou Press).

Deeb, Mary-Jane (2005). Women's Rights in the Middle East and North Africa - Oman. *Refworld*. 14. 10. 2005 (<http://www.refworld.org/docid/47387b6ec.html>, 21. 3. 2017).

Dixon, Violet K. (2011). Western Feminism in Global Perspective. *Inquiries Journal* 3 (2), s. 1. (<http://www.inquiriesjournal.com/articles/395/western-feminism-in-a-global-perspective>, 9. 2. 2017).

ElSafty, Madiha (nedatováno). Gender Inequalities in the Arab World. *Jura Gentium*. (<http://www.juragentium.org/topics/islam/mw/en/elsafty.htm>, 29. 3. 2017).

El-Swais, Maha (2016). Despite high education levels, Arab women still don't have jobs. *The World Bank*. 3. 9. 2016 (<http://blogs.worldbank.org/arabvoices/despite-high-education-levels-arab-women-still-don-t-have-jobs>, 29. 3. 2017).

Encyklopedia Britannica (2011). *Women's Trade Union League (WTUL)* (<https://www.britannica.com/topic/Womens-Trade-Union-League>, 26. 2. 2017).

Esfandiari, Haleh (2012). Iran Curtails Female Education. *The Iranian Primer*. 20. 8. 2012 (<http://iranprimer.usip.org/blog/2012/aug/20/iran-curtails-female-education>, 26. 3. 2017).

Esfandiari, Haleh (2015). The Women's Movement. *The Iranian Primer*. (<http://iranprimer.usip.org/resource/womens-movement>, 26. 3. 2017).

Faisal, Darem (2014). Yemeni Women's Uphill Struggle for Education. *Al-Fanar Media*. 12. 6. 2014 (<http://www.al-fanarmedia.org/2014/06/yemeni-womens-uphill-struggle-education/>, 26. 3. 2017).

Feminist Majority Foundation (nedatováno). *Education Equality* (<http://www.feminist.org/education/>, 28. 2. 2017).

Friedan, Betty (2002). *Feminine Mystique* (Praha: Pragma).

Giacomo, Carol (2015). In Saudi Arabia, Where Women's Suffrage Is a New Idea. *The New York Times*. 2. 11. 2015 (https://www.nytimes.com/2015/11/02/opinion/in-saudi-arabia-where-womens-suffrage-is-a-new-idea.html?_r=0, 21. 3. 2017).

Girgis, Monique (1996). Women in pre-revolutionary, revolutionary and post-revolutionary Iran. *Iran Chamber Society*. (http://www.iranchamber.com/society/articles/women_prepost_revolutionary_iran1.php, 21. 3. 2017).

Gombár, Eduard (2009). Moderní Egypt. In: Bareš, Ladislav – Gombár, Eduard – Veselý, Rudolf, *Dějiny Egypta* (Praha: Nakladatelství Lidové Noviny), s. 383–546.

Hamdan, Amani (2005). Women and education in Saudi Arabia: Challenges and achievements. *International Education Journal* 6 (1), s. 42–64.

Havelková, Hana (2004). První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: Formánková, Lenka – Rytířová, Kristýna eds., *ABC feminismu* (Brno: Nesehnutí) s. 169–172.

Hindustan Times (2016). *Unrest in Bangladesh's sweatshops: Factories sack 1500 workers after protests* (<http://www.hindustantimes.com/world-news/unrest-in-bangladesh-s-sweatshops-factories-sack-1-500-workers-after-protests/story-ergIVvmy53vAGewSyXU8cP.html>, 29. 3. 2017).

Irin (2007). *Female education remains key challenge* (<http://www.irinnews.org/feature/2007/09/06/female-education-remains-key-challenge>, 26. 3. 2017).

Jadaliyya (2011). *Saudi Women Respond to Exclusion from Voting: Baladi Campaign [My Country Campaign]* (http://www.jadaliyya.com/pages/index/1600/saudi-women-respond-to-exclusion-from-voting_balad, 22. 3. 2017).

Karam, Azza M. (1998). *Women, Islamism and the State: Contemporary Feminism in Egypt* (Basingstoke: MacMillan Press LTD; London: MacMillan Press LTD; New York: St. Martin's Press).

Kaspar, Birgit (2010). Trying to Balance both Family and Career. *Qantara*. (<https://en.qantara.de/content/womens-lib-in-lebanon-trying-to-balance-both-family-and-career>, 29. 3. 2017).

Knotková-Čapková, Blanka (2008). *Obrazy ženství v náboženských kulturách* (Praha: Paseka).

Kužvart, Jan (2013). K postavení žen v Libanonu. *Asociace pro mezinárodní otázky*. 25. 2. 2013 (<http://www.amo.cz/k-postaveni-zen-v-libanonu>, 21. 3. 2017).

Mahdi, Ali Akbar (2004). The Iranian Women's Movement: A Century Long Struggle. *The Muslim World* 94 (4), s. 427–448.

Manners Smith, Karen (2015). Women's Social and Political Union (WSPU). *Encyklopedia Britannica*. 20. 11. 2015 (<https://www.britannica.com/topic/Womens-Social-and-Political-Union>, 20. 2. 2017).

Martin, Douglas (1982). Saudi Banks for Women Thriving. *The New York Times*. 27. 1. 1982 (<http://www.nytimes.com/1982/01/27/business/saudi-banks-for-women-thriving.html>, 29. 3. 2017).

Maříková, Hana – Věšíňová-Kalivodová, Eva (1999). *Společnost žen a mužů z aspektu gender* (Praha: Open society fund).

McLaughlin, Katie (2014). 5 things women couldn't do in the 1960s. *CNN*. 25. 8. 2014 (<http://edition.cnn.com/2014/08/07/living/sixties-women-5-things/>, 28. 2. 2017).

National Organization for Women (nedatováno). *The National Organization for Women's 1966 Statement of Purpose* (<http://now.org/about/history/statement-of-purpose/>, 25. 2. 2017).

News.com (2016). *World Economic Forum on gender pay disparity says equal pay for women no time soon* (<http://www.news.com.au/finance/work/world-economic-forum-on-gender-pay-disparity-says-equal-pay-for-women-no-time-soon/news-story/88023e07e0010b8133c5f6869a1e572d>, 31. 3. 2017).

Noury, Saadat (2012). First Iranian Women who established the Girls Schools in Iran. *Iranian.com*. 6. 10. 2012 (<https://iranian.com/main/blog/m-saadat-noury/first-iranian-women-who-established-girls-schools-iran.html>, 26. 3. 2017).

- Nováková, Teréza (1912). *Ze ženského hnutí* (Praha: Josef R. Vilímek).
- Oates-Indruchová, Libora (1998). *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení* (Praha: Sociologické nakladatelství).
- Osman, Ahmed Zaki (2012a). Women's movement: A look back, and forward. *Egypt Independent*. 8. 3. 2012 (<http://www.egyptindependent.com/news/womens-movement-look-back-and-forward>, 21. 3. 2017).
- Osman, Ahmed Zaki (2012b). Women's movement: A stop at Egypt's socialist era. *Egypt Independent*. 19. 3. 2012 (<http://www.egyptindependent.com/news/womens-movement-stop-egypts-socialist-era>, 21. 3. 2017).
- Osvaldová, Barbora (2004). *Česká média a feminismus* (Praha: Libri/Slon).
- Parliament (nedatováno). *Early suffragist campaigning* (<http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/womenvote/overview/earlysuffragist/>, 20. 2. 2017).
- Qantara (nedatováno). *The Uprising of Arab Women* (<https://en.qantara.de/content/uprising-arab-women>, 29. 3. 2017).
- Reese, Lyn (nedatováno). Women's Suffrage: A World Wide Movement. *Women in World History Curriculum*. (<http://www.womeninworldhistory.com/>, 21. 3. 2017).
- Rynder, Constance B. (1999). Seneca Falls Convention. *American history magazine*. (<http://www.historynet.com/seneca-falls-convention>, 20. 2. 2017).
- Said, Edward (1981). *Covering Islam* (New York: Pantheon Books).
- Said, Sammy (2013). The 10 Strictest Places in the World. *The Richest*. 6. 12. 2013 (<http://www.therichest.com/expensive-lifestyle/lifestyle/the-10-strictest-places-in-the-world/>, 4. 4. 2017).

Smith, Harold L. (1996). British feminism and the equal pay issue in the 1930s. *Women's History Review* 1 (5), s. 97–110.

Sokačová, Linda (2004). Významné ženy a hnutí v historii feminizmu. In: Formánková, Lenka - Rytířová, Kristýna eds., *ABC feminizmu* (Brno: Nesehnutí) s. 185–197.

Striking Women (nedatováno). *Women and Work: World War II: 1939-1945* (<http://www.striking-women.org/module/women-and-work/world-war-ii-1939-1945>, 31. 3. 2017).

Sun, Rivera (2016). Blue Revolution - Kuwaiti Women Gain Suffrage. *The Times of Earth*. 13. 5. 2016 (<http://www.timesofearth.com/features-views-analysis/blue-revolution-kuwaiti-women-gain-suffrage.html>, 21. 3. 2017).

Tavaana (nedatováno). *The 1960s-70s American Feminist Movement: Breaking Down Barriers for Women* (<https://tavaana.org/en/content/1960s-70s-american-feminist-movement-breaking-down-barriers-women>, 25. 2. 2017).

The British Library (nedatováno)a. *Education and the Women's Liberation Movement* (<https://www.bl.uk/sisterhood/articles/education-and-the-womens-liberation-movement>, 28. 2. 2017).

The British Library (nedatováno)b. *Equal Pay and equality legislation* (<https://www.bl.uk/sisterhood/articles/equal-pay-and-equality-legislation#authorBlock1>, 24. 2. 2017).

The British Library (nedatováno)c. *Girls in formal education* (<https://www.bl.uk/sisterhood/articles/girls-in-formal-education>, 28. 2. 2017).

The World Bank (2016). *The State of Women's Rights in the Arab World* (<http://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/03/07/the-state-of-womens-rights-in-the-arab-world>, 29. 3. 2017).

The World's Abortion Laws (nedatováno). *A Global View of Abortion Rights* (<http://worldabortionlaws.com/about.html>, 31. 3. 2017).

Tureček, Břetislav (2007). *Světla a stíny islámu: drama Blízkého východu sonda do uší jeho obyvatel* (Praha: Knižní klub).

U.S. Equal Employment Opportunity Commission (nedatováno). *Facts About Equal Pay and Compensation Discrimination* (<https://www.eeoc.gov/eeoc/publications/fs-epa.cfm>, 25. 2. 2017).

Wollstonecraft, Mary (1904 [1792]). *Obrana práv žen* (Praha: Laichter).

Women Suffrage and Beyond (nedatováno). *Regions* (http://womensuffrage.org/?page_id=51, 11. 4. 2017).

Woolfová, Virginia (1998 [1929]). *Vlastní pokoj* (Praha: One Woman Press).

Yamani, Mai (1996). *Feminism and Islam: Legal and Literary Perspectives* (New York: NYU Press).

Zoepf, Katherine (2016). Saudi Arabia's First Female Lawyers. *Pulitzer Center*. 5. 1. 2016 (<http://pulitzercenter.org/projects/saudi-arabias-first-female-lawyers>, 26. 3. 2017).

Resumé

The main theme of this bachelor thesis was to compare Western and Islamic feminism or rather topics which they deal with. The aim of this work was to compare the attitude of both types of feminism to equal access to education, woman suffrage and equal employment opportunities and its salaries since the end of 18th century till 20th century.

This thesis is a comparative study. The work is divided into four chapters. The first chapter deals with definition of feminism and Western feminism. In this part I defined concept of feminism and concept of Western feminism. I also defined historical development of Western feminism which was important for its evolution of demands. In the second chapter I examined three comparative criterions of Western feminism. In the third chapter I defined concept of Islamic feminism and its historical development and important feminists. In the fourth chapter I examined three comparative criterions of Islamic feminism.

Thanks to writing my work I came to the conclusion that Western and Islamic feminism relatively successfully achieved criterions of equal access to education, woman suffrage and equal employment opportunities and its salaries. But mainly in Islamic region women are still more limited in access to education which is bound to male dominance in job opportunities. The surroundings of each feminism have influence on the feminists' activities and opportunities. Despite the fact that Western feminists as well as Islamic feminists achieved their demands to the extent possible up to now, they are still limited in some issues. The main issue which limited them are employment opportunities and equal salaries which is still presently unresolved topic.